



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Annukka Saarinen & Janne Särkinen

Varhaiskasvatushenkilöstön osaaminen lastensuojeluil- moituksen tekemisessä

Opinnäytetyö
Kevät 2024
Sosionomi (AMK)



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Annukka Saarinen & Janne Särkinen

Työn nimi alaotsikoinen: Varhaiskasvatushenkilöstön osaaminen lastensuojeluilmoituksen tekemisessä

Ohjaaja: Taja Kiiskilä

Vuosi: 2024

Sivumäärä: 62

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamisesta ja tietoisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Tavoitteena oli selvittää, millaista osaamista varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojeluilmoituksen tekemisessä, ja kokevatko he tarvitsevansa lisää koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, lastensuojelun prosessiin tai kaltoinkohtelun eri muotoihin liittyen. Tavoitteena oli myös selvittää, onko pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia vastausten suhteen. Tutkimusaineiston keruu toteutettiin survey-tutkimuksena, eli standardoituun Webropol-kyselylomakkeeseen vastauksia keräten. Tutkimus toteutettiin määrällisiä tutkimusmenetelmiä käyttäen.

Aineisto kerättiin kahden keskisuuren kunnan varhaiskasvatuseräyksiköiden työntekijöiltä. Aineisto analysoitiin käyttämällä Webropolin analyysimenetelmiä ja SPSS-ohjelmaa. Tutkimuksen perusteella selvisi, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokivat osaavansa toimia melko hyvin lastensuojelullisissa tilanteissa. Kuitenkin suurin osa vastaajista koki tarvitsevansa lisää tietoa ja koulutusta lastensuojelun prosessin kulusta sekä lasten kaltoinkohtelusta ja sen eri muodoista. Pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien välillä ei ollut merkittäviä eroavaisuuksia.

¹ Asiasanat: varhaiskasvatus, lastensuojelu, lastensuojeluilmoitus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree program: Bachelor of Social Services

Author: Annukka Saarinen and Janne Särkinen

Title of thesis: Competence of early childhood education and care personnel in child welfare notifications

Supervisor: Taja Kiiskilä

Year: 2024

Number of pages: 62

Number of appendices: 2

The purpose of the thesis was to increase knowledge and awareness of early childhood education teachers and care personnel of filing a child welfare notification. The objectives were to study what kind of knowledge early childhood personnel had about child welfare notifications and how to make one, and if they needed more training about filing a child welfare notification, the child welfare process, or various forms of child abuse. The aim was also to examine if there were differences between those who had worked for a longer time in early childhood education and those who had worked for a shorter time.

The thesis was implemented by using quantitative research methods. Research material was collected by using an online questionnaire (Webropol). Materials were collected from the employees of early childhood education units in two medium-sized municipalities. The material was analyzed by using the analysis methods in Webropol as well as the SPSS-program.

Based on the research, it was found that early childhood education professionals felt that they knew quite well how to make a child welfare notification and how to perform in a child welfare situation. However, most respondents felt that they needed more information and education about child protection notifications, the child welfare process and various forms of child abuse. There were no significant differences between those who had worked for a longer time in early childhood education and those who had worked for a shorter time.

¹ Keywords: early childhood education, child welfare, child welfare notification

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 VARHAISKASVATUS	9
2.1 Varhaiskasvatuksen historia päivähoidosta varhaiskasvatukseen	9
2.2 Varhaiskasvatuksen määritelmä.....	10
2.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstö	12
2.3.1 Varhaiskasvatuksen opettaja	13
2.3.2 Varhaiskasvatuksen sosionomi.....	14
2.3.3 Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.....	16
3 LASTENSUOJELU	17
3.1 Lastensuojelun määritelmä, muodot ja siihen liittyviä lakeja.....	17
3.1.1 Avohuolto	20
3.1.2 Kiireellinen sijoitus	21
3.1.3 Huostaanotto ja sijaishuolto	22
3.1.4 Jälkihuolto	23
3.2 Ehkäisevä lastensuojelu	23
3.3 Lastensuojeluilmoitus	24
4 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI LASTENSUOJELUSSA	27
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	31
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite sekä tutkimuskysymykset	31
5.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen	31
5.3 Aineiston analysointi.....	32
6 TULOKSET	35
6.1 Taustakysymykset.....	35
6.2 Vastaajien kokemukset lastensuojelullisista tilanteista	39
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	45

7.1	Johtopäätökset.....	45
7.2	Pohdinta	47
7.3	Luotettavuus ja eettisyys	50
7.4	Sosionomin kompetenssit	52
LÄHTEET		54
LIITTEET		62

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Lastensuojeluilmoitusten määrä Suomessa vuosina 2015–2022.....	26
Kuvio 2. Nimikkeet, joilla vastaaja työskentelevät.....	35
Kuvio 3. Vastaajien iät ryhmittäin.....	36
Kuvio 4. Vastaajien osallistuminen lastensuojeluilmoitusten tekemistä käsitteleviin koulutuksiin.....	37
Kuvio 5. Vastaajien osallistuminen lastensuojelun prosessia käsitteleviin koulutuksiin.....	37
Kuvio 6. Vastaajien osallistuminen lasten kaltoinkohtelua käsitteleviin koulutuksiin.....	38
Kuvio 7. Vastaajien organisaatioissa lastensuojeluilmoituksia tekevät henkilöt.....	39
Kuvio 8. Tahot, joihin vastaajat ottavat yhteyttä, kun ovat huomanneet lapsen kokeneen väkivaltaa.....	41
Kuvio 9. Epämukavilta tuntuvat asiat lastensuojeluilmoitusten tekemisessä.....	43
Taulukko 1. Vastaajien kokemus osaamisestaan lastensuojelullisessa tilanteessa.....	40
Taulukko 2. Vastaajien osallistuminen lastensuojelun prosessiin sekä lastensuojeluilmoituksen tekeminen.....	42

1 JOHDANTO

Lasten hyvinvoinnista keskustellaan yhteiskunnassamme jatkuvasti. Mediasta saamme liian usein lukea toinen toistaan traagisempia uutisia kaltoinkohdelluista lapsista. Kuitenkin Suomessa asuu maailman onnellisin kansa jo seitsemättä vuotta peräkkäin (Helliwell ym., 2024, s. 5). Herääkin kysymys, tulisiko yhteiskunnassamme tehdä jotakin toisin, ettei haavoittuvassa asemassa olevat lapset joutuisi kärsimään?

Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä Barnahus-hankkeen kanssa. Se on valtakunnallinen hanke, joka pyrkii muun muassa tehostamaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja ja tehostamaan väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa (Barnahus, i.a.). Barnahus-hankkeen tavoitteena on myös vahvistaa monialaisen yhteistyön toteutumista ja rakentaa tutkittuun tietoon perustuvia verkkokoulutuksia kaikille lasten parissa työskenteleville ammattilaisille. Suomessa varhaiskasvatuspalvelut ovat merkittävä tukitoimi lapsen ja perheen palvelu- ja tukijärjestelmässä (Pölkki & Vornanen, 2016, s. 582). Suurin osa lastensuojeluilmoituksista kohdistuu kuitenkin vuosi toisensa jälkeen 13–15-vuotiaisiin lapsiin ja varhaiskasvatusikäisistä lapsista ilmoituksia tulee selkeästi vähemmän (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 1). Tämä oli mielestämme mielenkiintoinen havainto ja sai pohtimaan, mistä se mahtaa johtua. Barnahus-hankkeen edustajat ehdottivatkin opinnäytetyöaiheeksemme varhaiskasvatushenkilöstön osaamista ja tietoisuutta lastensuojeluilmoitusten tekemiseen liittyen.

Lastensuojelun perimmäisenä tarkoituksena on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen kasvuolosuhteisiin, tukea vanhempia kasvatustehtävässään ja suojella lasta (Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), i.a.). Saastamoisen (2016b, s. 127) mukaan lastensuojeluilmoitus on keino ilmoittaa huolesta lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen sekä tuottaa tietoa lapsen kokonaistilanteesta, jotta perheille saadaan tarjottua tarvittavaa apua. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää, miten varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat osaamisensa lastensuojeluilmoituksen tekemisessä, ja kuinka hyvin he tuntevat lastensuojelun prosessin. Halusimme myös selvittää, kokevatko he tarvitsevansa koulutusta aiheen tiimoilta, ja onko pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa varhaiskasvatuksessa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia. Valitsimme tutkimuskohteiksemme kaksi keski suurta kuntaa, ja lähetimme kyselyn kuntien varhaiskasvatusjohtajille, jotka jakoivat ne eteenpäin varhaiskasvatusyksiköihin. Opinnäytetyömme tuloksia voi hyödyntää esimerkiksi varhaiskasvatukseen suunnattujen koulutusten suunnittelussa ja toteutuksessa. Haluamme

myös omalta osaltamme tuoda näkyväksi varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten merkityksellisyyden lasten hyvinvoinnin turvaamisessa.

THL:n tuottaman tuoreimman tilastoraportin (Säkkinen & Kuoppala, 2021, s. 1) mukaan vuonna 2020 varhaiskasvatukseen osallistui kaikkiaan 245 255 lasta, joka vastaa noin 77 % 1–6-vuotiaista lapsista. Tämä tarkoittaa sitä, että suurin osa suomessa asuvista lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen. Yleensä lapset viettävät varhaiskasvatuksessa pitkiä aikoja, jolloin varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat tärkeässä roolissa varmistaessaan, että lapsi saa tarvitsemansa sosiaali- ja lastensuojelupalvelut ajoissa, ennen kuin tilanne pahenee ja sosiaaliset haasteet pitkittyvät (Araneva, 2022, s. 207). Kansallisessa lapsiuhritutkimuksessa Mielityinen ym. (2022, s. 113) tuovat esille, että Suomessa lasten ja nuorten kohtaama väkivalta perheissä on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2022 lastensuojeluilmoituksia tehtiin yhteensä 184 685 kappaletta (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 1).

Opinnäytetyöllämme haluamme nostaa esille myös varhaiskasvatushenkilöstön merkityksellisyyden kehittää omaa tietoisuuttaan ja osaamistaan niin, että he ovat kykeneviä toimimaan kaikissa tilanteissa lapsen edun vaatimalla tavalla. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelemme ensin varhaiskasvatusta alkaen sen historiasta. Esiin tuodaan varhaiskasvatuksen henkilöstön erityispiirteet ja tehtävät varhaiskasvatuksen kentällä. Tarkastelemme seuraavaksi lastensuojelua erityisesti lakien näkökulmasta, koska lait ja toimiminen niiden mukaan ovat tärkeä osa lastensuojelua. Tuomme esiin lastensuojelun eri muodot, ja tietoa lastensuojeluilmoituksesta. Kolmanneksi tarkastelemme teoriaosuudessa varhaiskasvatuksen merkityksellisyyttä lastensuojelussa. Tuomme esiin muun muassa varhaiskasvattajien tärkeää roolia lasten mahdollisen pahoinvoinnin havaitsemisessa jo hyvissä ajoin ennen kuin tilanteet pahentuvat. Teoriaosuuden jälkeen opinnäytetyössä esitellään tekemämme tutkimus tuloksineen, pohdintoineen ja johtopäätöksineen sekä sosionomin kompetenssit ja miten ne liittyvät opinnäytetyömme aiheisiin.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatuksen historia päivähoidosta varhaiskasvatukseen

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän selvityksen (Alila ym., 2014, s. 8) mukaan päivähoitojärjestelmän nykyinen muoto on seurausta pitkästä kehitysprosessista. Päivähoitojärjestelmä on muokkautunut yhteiskunnan kehittymisen myötä, ja siihen on voimakkaasti vaikuttanut muuttuva lainsäädäntö. Lastentarhat ovat olleet kouluhallituksen kansaopetuksen osaston alaisuudessa vuodesta 1917 lähtien (mts. 12). Vuonna 1918 kouluhallitukseen perustettiin lastensuojeluosasto, joskin jo vuonna 1919 valtioneuvosto asetti komitean suunnittelemaan tarpeellisia muutoksia valtionvirastojen järjestelyihin ja toimintatapoihin (Virtanen, 2009, s. 29). Vuonna 1921 virastokomitea luovuttikin valtioneuvostolle komiteamietinnön yhteiskunnan lasten ja nuorison suojelusta. Mietinnön mukaan tulisi perustaa päiväkotiosastoja, joiden tarkoituksena olisi pelastaa lapset hoidottomuudesta ja huonosta ympäristöstä, ja niitä tulisi perustaa niin paljon kuin lastensuojelutyössä on tarpeen (mts. 29–30).

Vuonna 1919–1922 kasvatustieteilijä ja professori Aukusti Salo sekä lastentarha-aatteen uranuurtaja Elisabeth Alander keskustelivat lastentarhan ja koulutusjärjestelmän monimutkaisesta suhteesta (Virtanen, 2009, s. 31–34). Aukusti Salon mukaan lastentarhat tulisi liittää julkiseen koulutusjärjestelmään, kun taas Elisabeth Alander vastusti voimakkaasti näiden yhdistämistä. Suomalainen lastentarha ei lopulta liittynyt koulujärjestelmään vaan rakentui kodinomaisille kasvatuskäytännöille. Aukusti Salon mukaan "etsikkohetki" meni tuolloin ohi. Valtioneuvoston virastokomitean työn pohjalta kouluhallituksen lastensuojeluosasto lakkautettiin, ja sen tehtävät, mukaan lukien lastentarhojen valvonta ja ohjaus, siirrettiin sosiaaliministeriön lastensuojelutoiminnan alaisuuteen vuonna 1924.

Vuonna 1936 astui voimaan lastensuojelulaki, johon liitettiin päivähoitoa koskevat säädökset (Alila ym., 2014, s. 12). Päivähoito rakentui siis vahvasti lastensuojelullisesta näkökulmasta lähes 40 vuoden ajan. Päivähoitojärjestelmää kehitettiin pääasiassa talous- ja sosiaalipoliittisista näkökulmista, ja lapsen oikeus varhaiskasvatukseen osana koulutuspolitiikkaa on jäänyt toissijaiseksi kehityskohteeksi. Vuoteen 1973 saakka päivähoitoa hallinnoitiin lastensuojelulain kautta, kunnes voimaan tuli ensimmäinen laki päivähoitoon liittyen (mts. 11–12).

Vuonna 1980 Päivähoidon kasvatuskomitean mietintö määritteli päivähoitolle myös kasvatukselliset tavoitteet ja nämä otettiin mukaan päivähoitolakiin (Eerola-Pennanen ym., 2022, s. 24). Myöskään varhaiskasvatuksen pedagogiikan kehitys ei ollut johdonmukaista, ja vasta vuonna 2003 alettiin kehittämään valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, jonka pohjalta varhaiskasvatusta tulisi toteuttaa. Vuonna 2013 päivähoito siirtyi osaksi kasvatus- ja opetusjärjestelmää sosiaalihuoltolain sijaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoitavaksi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä koskevat linjaukset ovat olleet myös jatkuvan kehityksen kohteena. Varhaiskasvatuksen koulutukset ja tutkinnot ovat olleet monimuotoisia ja osittain varsin hajanaisia (Alila, ym., 2014, s.17). Vuonna 2015 käytettiin lainsäädännön tasolla ensimmäistä kertaa termiä "varhaiskasvatus", kun päivähoitolaki korvattiin varhaiskasvatuslailla (580/2015). Vuonna 2017 otettiin käyttöön opetushallituksen laatimat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, ja vuonna 2018 astui voimaan uudistettu varhaiskasvatuslaki (540/2018). Uudistusten tavoitteena on ollut vahvistaa lapsen etujen toteutumista ja kohentaa varhaiskasvatuksen laatua nostamalla henkilöstön koulutustasoa (Eerola-Pennanen, 2022, s. 24). Vuonna 2022 opetushallitus päivitti varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vastaamaan varhaiskasvatuslain muutoksia.

2.2 Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatus on kokonaisuus suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, joka korostaa erityisesti pedagogiikan merkitystä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2 §). THL:n tuottaman tuoreimman tilastoraportin (Säkinen & Kuoppala, 2021, s. 1) mukaan vuonna 2020 varhaiskasvatukseen osallistui kaikkiaan 245 255 lasta, joka vastaa noin 77 % 1–6-vuotiaista lapsista. Tilastoraportista selviää, että vuoteen 2019 asti lasten määrä varhaiskasvatuksessa on kasvanut.

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 3§) määrittelee varhaiskasvatuksen tavoitteet kymmeneen laajaan kokonaisuuteen, joita ovat muun muassa jokaisen lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, lapsen ikä ja kehitysvaihe huomioon ottaen. Tavoitteena on myös tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuslaki korostaa varhaiskasvatuksessa toteutettavan leikin, liikkumisen, taiteiden ja kulttuuriperinnön merkitystä monipuolisessa pedagogisessa toiminnassa, joka mahdollistaa

myönteiset oppimiskokemukset. Lain tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen, ja edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat suomen perustuslakiin (731/1999), varhaiskasvatuslakiin (540/2018) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus (OPH), 2022, s. 17). Varhaiskasvatuksen järjestämisessä tulee ottaa huomioon myös muusta lainsäädännöstä tulevat velvoitteet ja kansainväliset sopimukset, joista erityisesti mainittakoon YK:n kansainvälinen lasten oikeuksien sopimus (60/1991). Lapsen oikeuksien sopimus on kansainvälinen ihmisoikeussopimus, joka on ratifioitu suomessa vuonna 1991. Sopimus korostaa lapsen oikeutta elämään, kehitykseen, suojeluun ja osallistumiseen. Sen keskeinen periaate on lapsen edun ensisijaisuus, joka tulee ottaa huomioon kaikessa lapseen liittyvässä päätöksenteossa.

Varhaiskasvatus kattaa lapsen elämän ensimmäiset kuusi vuotta, ja sen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta (OPH, 2022, s. 19). Varhaiskasvatuksen toteutumista ohjaa valtakunnallinen määräys, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka perustuu varhaiskasvatuslakiin ja on laadittu opetushallituksen toimesta. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu kolmesta tasosta: valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta ja lapsen yksilöllisestä varhaiskasvatussuunnitelmasta (mts. 9). Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeiset tavoitteet ja sisällöt on ryhmitelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa viiteen eri oppimisen osa-alueeseen. Nämä osa-alueet ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa oppimiskäsitys rakentuu ajatukselle, että lapsi on aktiivinen toimija omassa elämässään ja yhteisössään. Kannel ym. (2023, s. 4) toteavat Kansallisen arviointikeskuksen, Karvin, arvioinnissa, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittämät sisällölliset tavoitteet toteutuvat useimmissa paikoissa hyvin, mutta osassa päiväkoteja ja perhepäivähoitoryhmiä tavoitteet toteutuvat vain kohtalaisesti tai heikosti.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja merkittävä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla (OPH, i.a.-b). Varhaiskasvatuksen vaikuttavuudesta on käyty paljon keskustelua. Karhula (2017, s. 31) käsittelee väitöskirjassaan Erolan tutkimusta, jonka mukaan lapset, jotka osallistuivat varhaiskasvatukseen 1–3 vuoden iässä, menestyivät koulutuksessa keskimäärin muita paremmin. Toisaalta suomalaisen tutkijan, Aino Saarisen (2020, s. 5),

mukaan varhaiskasvatukseen osallistuminen ennen esikoulua ei ole yhteydessä oppimistuloksiin viidentoista vuoden iässä. Hiilamo ym. (2018, Results-luku) päätyivät tutkimusartikkelissaan siihen lopputulokseen, että lapset, jotka eivät osallistuneet varhaiskasvatukseen alle kuuden vuoden iässä pärjäsivät koulussa todennäköisesti hieman heikommin, mutta vaikutukset eivät näytä ulottuvan jatkokouluttautumiseen. Tuononen (2021, Laadukkaasta varhaiskasvatuksesta on hyötyä lapselle, perheelle ja yhteiskunnalle -luku) kirjoittaa artikkelissaan, että Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n mukaan lasten varhaiskasvatukseen osallistumisen on todettu vaikuttavan myönteisesti lapsen kehitykseen. Vähintään vuoden varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset suoriutuivat keskimäärin paremmin koetehtävistä kuin lapset, jotka eivät olleet osallistuneet varhaiskasvatukseen lainkaan. Tuononen jatkaa, että varhaiskasvatuksella on positiivinen vaikutus erityisesti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulumenestykseen, ja he menestyvät Pisa-tutkimuksissa huomattavasti paremmin kuin ne, jotka eivät olleet osallistuneet varhaiskasvatukseen. Hän kuitenkin painottaa, että on tärkeää kiinnittää huomiota varhaiskasvatuspalveluiden laatuun, sillä se on keskeinen tekijä haluttujen myönteisten vaikutusten saavuttamiseksi. Myös Karila (2016, s. 21–26) korostaa vaikuttavuutta koskevien tutkimusten ja suositusten perusteella, että positiiviset vaikutukset saavutetaan vain laadukkaalla varhaiskasvatuksella, ja että tutkimusten mukaan keskeisiä laatutekijöitä ovat henkilöstön koulutus ja osaaminen.

2.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstö

Varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara on moniammatillinen tiimityöskentely (Ukkonen-Mikkola ym., 2021, s. 72). Varhaiskasvatuksen lapsiryhmän tiimit muodostuvat eri tavoilla koulutetuista ammattilaisista. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus muodostuu kaikkien ammattiryhmien yhteisestä osaamisesta ja ammattiryhmien eriytyneestä osaamisesta (mts. 73). Ammattiryhmien yhteinen osaaminen pohjautuu eettiseen osaamiseen ja perustehtäviin sekä toimintaympäristöön liittyvään osaamiseen. Sen lisäksi yhteisen osaamisen tärkeitä kulmakiiviä ovat varhaiskasvatukseen, vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön liittyvä osaaminen sekä jatkuva toiminnan kehittämisen osaaminen. Ojalan (2020, s. 22) mukaan varhaiskasvatuksen pedagogiikalle tunnusomaista onkin muun muassa tavoitteellisuus. Ukkonen-Mikkola ym. (2021, s. 73) kuvaavat, että yhteinen osaaminen on varhaiskasvatuksessa konkreettisesti tapahtuvaa työtä, kuten kasvattamista, tiiminä työskentelyä, vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä, lasten havainnointia ja joustavuutta.

Varhaiskasvatulaki (540/2018, 25 §) määrittelee, että jotta varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet täyttyvät, tulee kunnan tai palveluntuottajan huolehtia, että varhaiskasvatuksessa on riittävästi henkilöstöä, joka täyttää kelpoisuusvaatimukset. Mitoituksessa tulee myös huomioida erityisen tuen tarpeessa olevat lapset. Varhaiskasvatulain mukaan ryhmän henkilöstöstä vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus, josta vähintään puolella varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus (mt. 3 §). Muilla kasvatustieteen vastuussa olevilla työntekijöillä pitää olla vähintään lastenhoitajan kelpoisuus. Lisäksi lapsiryhmässä saattaa työskennellä avustavaa henkilöstöä ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Ojala (2020, s. 18) kertoo, että varhaiskasvatuksen opettajalla on oltava vähintään kasvatustieteiden kandidaatin kelpoisuus ja varhaiskasvatuksen sosionomilla tulee olla vähintään sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, joka sisältää varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneita opintoja 60 opintopisteen laajuudelta. Lastenhoitajalla tulee olla kasvatustieteiden perustutkinto tai muu vastaava tutkinto.

Varhaiskasvattajien työ on erittäin monimutkaista ja haastavaa, emotionaalisesti vaativaa ja vaatii moniulotteista osaamista (Cumming & Wong, 2019, Abstract-luku). Heidän mukaansa työhyvinvointi on merkittävässä yhteydessä ihmisen kokonaishyvinvointiin (mt., Aspects of work environment quality that were performing less well -luku). Hyvinvoivat kasvattajat taas kykenevät laadukkaampaan vuorovaikutukseen, jota kautta he parantavat lapsen hyvinvointia, muun muassa vahvistamalla lapsen resilienssiä ja emotionaalisia taitoja. Ukkonen-Mikkolan ym. (2021, s. 73) mukaan jatkuva toiminnan kehittäminen on tärkeä osa varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista osaamista, ja myös Ojala (2020, s. 241–242) painottaa reflektiivisyyden merkityksellisyttä ammatillisten käytänteiden kehittämisessä.

2.3.1 Varhaiskasvatuksen opettaja

Varhaiskasvatuksen opettajilla on kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä (OPH, 2022, s. 20). Varhaiskasvatuksen opettajan keskeinen erityisosaaminen on pedagogiikka sekä uusimman tiedon hyödyntäminen lapsiryhmän pedagogisessa toiminnassa (Ukkonen-Mikkola ym., 2021, s. 74–75). Opettajan tehtäviin kuuluu lasten ja lapsiryhmän varhaiskasvatussuunnitelmien laadinta. Hänen vastualueenaan on moniammatillinen ja verkostoihin liittyvä yhteistyö lapsen oppimiseen ja kehitykseen liittyen, erityisesti esiopetuksen, koulun ja oppilashuollon kanssa.

Opettajan vastuu ja velvollisuus on turvata jokaiselle lapselle yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja varmistaa, että varhaiskasvatuksen keskeiset tehtävät toteutuvat (Pesonen, 2020, s. 5–6). On olemassa vahvaa näyttöä siitä, että hyvin koulutetut kasvattajat ja opettajat edistävät lasten tiedollisia ja sosiaalisia taitoja (Ojala, 2020, s. 240). Pelkkä laadukas koulutus ei kuitenkaan riitä, vaan oleellista on, miten he käyttävät osaamistaan, luodakseen laadullisesti korkeatasoisen ympäristön toiminnalleen. Tämä pedagoginen taitavuus sisältää monia ulottuvuuksia, kuten johtamistaitoja, ongelmanratkaisukykyä, toimintasuunnitelmien kehittämistä ja vahvoja verbaalisia taitoja.

Suvannon ym. (2021, s. 93) mukaan varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuus koostuu laajoista osaamisalueista, joita ovat alaan liittyvä ydinosaaminen, vuorovaikutus- ja yhteistyöosaaminen, jatkuva muutokseen ja kehittämiseen liittyvä osaaminen sekä pedagogiseen johtamiseen liittyvä osaaminen. Heikan ym. (2022, s. 15) mielestä johtaminen onkin keskeinen osa varhaiskasvatuksen laatua. Heidän mukaansa varhaiskasvatuksen opettajien ammattillisen kehittymisen tehostaminen ja pedagogisen kehityksen tukeminen lapsiryhmässä moniammatillisissa tiimissä auttavat haluttujen tavoitteiden saavuttamisessa. Ojala (2020, s. 241) mainitsee, että Suomessa johtajuuden tärkeä merkitys varhaiskasvatustoiminnalle ja lapsen myönteiselle kehitymiselle sekä tiedollisella että sosiaalisella alueella, on ymmärretty ja siinä pyritään kehittymään edelleen muun muassa täydennyskoulutusten avulla.

2.3.2 Varhaiskasvatuksen sosionomi

Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävän tarkoitus on vahvistaa lasten ja perheiden taitoja, valmiuksia ja osaamista muuttuvassa yhteiskunnassa, jotta he pääsisivät osaksi yhteisön jäsenyyttä ja kohti aktiivista kansalaisuutta (Talentia, i.a.). Keskeisiä tehtäviä ovat lapsiryhmän kasvatus- ja opetustehtävät, perheiden kanssa tehtävä yhteistyö, monialainen yhteistyö sekä yhteisön toimintakulttuurista vastaaminen. Talentia on määritellyt sosiaalipedagogisen osaamisen yhdeksi osaamisalueeksi, joka sisältää muun muassa sosiaalipedagogisen toiminnan suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja dokumentoinnin. Nivala ja Rönkkö (2021, s.142) ovat pikemminkin sitä mieltä, että sosiaalipedagoginen osaaminen on varhaiskasvatuksen sosionomin erityisosaamista, jonka teoreettinen ja käytännön toiminta yhdistää ja leikkaa läpi kaikkia varhaiskasvatuksen sosionomin vastuualueita ja tehtäviä. He (s. 143–144) toivovatkin, että sosiaalipedagogiseen osaamiseen panostettaisiin sosionomikoulutuksessa vielä nykyistä selvemmin ja yhdenmukaisemmin, koska sosiaalipedagogiikka toimii luonnollisesti myös

koulutuksen eri osa-alueita yhdistävänä viitekehyksenä. Nivalan ja Rynnäsen (2019, s. 238) mielestä sosiaalipedagoginen työote luo vahvan perustan varhaiskasvatukselle, mahdollistaen varhaiskasvattajan ja lapsen suhdetta rakentumaan niin, että yhtäaikaisesti toteutuvat lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja yhteisöön kasvamisen periaatteet.

Varhaiskasvatuksen sosionomi vastaa lasten hyvinvointia tukevista järjestelyistä ja tukee lasten ja perheiden osallisuutta yhteisön aktiivisina jäseninä sekä tukee ja vahvistaa lasten vuorovaikutusta ja osallisuutta (Talentia, i.a.). Varhaiskasvatuksen sosionomi tekee perheiden kanssa tiivistä yhteistyötä ja tunnistaa sekä arvioi lasten ja perheiden hyvinvoinnin riskitekijöitä. Hän tukee perheiden hyvinvointia ohjaamalla perheet oikea-aikaisen ja oikein kohdenetun tuen ja palveluiden piiriin, sekä johtaa monialaista yhteistyötä, vastaten varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden yhteistyön toteutumisesta, suunnittelusta ja arvioinnista. Opetushallituksen (i.a.-a) mukaan tärkeä osa laadukasta varhaiskasvatusta on tarkoituksellinen, suunnitelmallinen ja säännönmukainen monialainen yhteistyö, jota ohjaa ensisijaisesti lapsen edun toteutuminen.

Varhaiskasvatuksen sosionomi vastaa toimintakulttuurin kehittamisestä, joka tukee lasten hyvinvointia (Talentia, i.a.). Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia ja varhaiskasvatusta johtavien tulee luoda edellytykset toimintakulttuurin luomiselle sekä sen kehittymiselle ja kehittymisen lähtökohtana tulee olla inklusiivinen varhaiskasvatus (OPH, 2022, s. 31). Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka muodostuu muun muassa arvoista ja periaatteista, oppimisympäristöistä ja työtavoista sekä vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä. Varhaiskasvatuksen tavoitteita tukevalla toimintakulttuurilla on merkittävä vaikutus varhaiskasvatuksen laatuun ja se luo edulliset olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, turvallisuudelle, osallisuudelle, hyvinvoinnille ja kestäväälle elämäntavalle (mts. 32). Ahonen (2023, s. 11) nostaa kirjassaan esille tutkimuksen, jonka mukaan tiimin toimimattomuus haittaa sekä aikuisten että lasten hyvinvointia ja heijastuu lasten käyttäytymiseen, kuten kiusaamistapauksiin. Tutkimuksen mukaan toimiva tiimityö on laadukkaan varhaiskasvatustyön perusta.

Varhaiskasvatuksen sosionomi vastaa erilaisista kulttuuritaustoista ja elämäntilanteista tulevien lasten ja perheiden osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta (Talentia, i.a.). Kulttuurinen monimuotoisuus nähdään voimavarana ja yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus (OPH, 2022, s. 27).

2.3.3 Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja

Roosin ja Salosen (2021, s. 107, 123) mukaan varhaiskasvatuksessa kaikkien ammattiryhmien välinen toimiva tiimityö ja yhteinen ymmärrys arjen pedagogiikasta tuottaa parhaan mahdollisen lopputuloksen ja on laadukkaan pedagogiikan edellytys. He (s. 113–114) kertovat, että varhaiskasvatuksessa tarvittava osaaminen on alati muuntautuvaa, koska se heijastelee aikaan ja kulttuuriin sekä sen hetkiseen lapsikäsitukseen ja arvoihin. Tiedon lisääntyminen ja kehittyminen on myös jatkuvaa, joten on kyky soveltaa sitä käytäntöön, korostuu. Tänä päivänä nähdään erityisen tärkeänä pedagogisen osaamisen merkitys, ja se näkyy myös alan koulutuksen tavoitteissa.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan työ kattaa lapsen ikä- ja kehitystason mukaisen varhaiskasvatuksen ja hoidon (Suomen lähi- ja perushoitajien liitto (Super), i.a.). Työtä tehdään tiiviissä yhteistyössä lapsen, lapsen huoltajien ja muun henkilökunnan kanssa noudattaen sovittuja toimintamalleja. Varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen päävastuu lapsiryhmästä, mutta myös varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tehtäviin kuuluu toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi. Lastenhoitajan työssä keskeistä on yhteistyö lasten huoltajien kanssa, lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen sekä ennaltaehkäisevä työskentely.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen, arviointiin ja toteuttamiseen lapsi- ja ryhmätasolla sovittujen käytäntöjen mukaisesti. Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan työhön kuuluu lasten hygieniasta ja toimintaympäristön turvallisuudesta huolehtiminen. Hän tunnistaa lapsen tarpeet ja kiinnostuksen kohteet sekä huomioi ne arjessa. Lasten osallisuuden vahvistaminen on keskeinen osa varhaiskasvatuksen lastenhoitajan osaamista. Ojalan (2020, s. 170–179) mukaan osallisuus kuuluu lasten perusoikeuksiin ja se lisää lasten itseluottamusta ja tietoisuutta omasta itsestään. Osallisuuden kautta lapset oppivat yhteistyötaitoja sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Myös leikin mahdollistaminen ja tukeminen on tärkeä osa varhaiskasvatuksen lastenhoitajan työtä (Super, i,a). Ojalan (2020, s.185–186) mukaan leikki auttaa lasta luomaan vahvan pohjan oppimiselle, ja voi edistää lapsen kehitymisessä merkittävästi joustavuutta ja kielen kehitystä sekä vähentää sosiaalisia ja emotionaalisia ongelmia.

3 LASTENSUOJELU

3.1 Lastensuojelun määritelmä, muodot ja siihen liittyviä lakeja

Lastensuojelu ja lapsen suojelu ovat kaksi toisiaan hyvin paljon muistuttavia asioita, jotka kuitenkin tarkoittavat kahta eri asiaa. Saastamoinen (2016b, s. 3) määrittelee kirjassaan lapsen suojelun hallintoalojen ja -rajojen yli meneväksi velvoitteeksi, joka koskee kaikkia toimijoita, jotka työtehtävissään kohtaavat lasta tai lapsen perhettä. Lastensuojelu taas on hänen mukaansa yksi osatekijä tätä laajempaa lapsen suojelua, josta vastaavat lastensuojelun sosiaalihuollon ammattilaiset. Varhaiskasvatusta voidaan siis pitää esimerkkinä lapsen suojelusta. Hakalehto (2016, s. 23) määrittelee kirjassaan lastensuojelun olevan lasten huolenpidon viimekätinen julkisoikeudellinen turvaverkko, jonka kohteena ovat erityisesti tuen tarpeessa olevat perheet ja lapset. Lastensuojeluun käytetään Suomessa vuosittain huomattava määrä rahaa ja kustannusten on huomattu viime vuosina nousseen (Hoikkala ym., 2023, s. 10). Tällä hetkellä lastensuojelun kokonaiskustannukset ovat vuosittain noin 1,2 miljardia euroa.

Lastensuojelulla on lastensuojelun käsikirjan (THL, i.a.) mukaan kolme perustehtävää. Ensimmäisenä lastensuojelulla pyritään vaikuttamaan lasten yleisiin kasvuolosuhteisiin. Toiseksi lastensuojelulla pyritään tukemaan vanhempia kasvatustehtävässä. Kolmas tehtävä on sitten varsinainen lasten suojelutehtävä. Valittujen lastensuojelullisten toimenpiteiden tulee aina edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia, eikä niillä saa aiheuttaa minkäänlaista vahinkoa lapsen terveydelle tai kehitykselle (Räty, 2019, s. 10). Lastensuojelu perustuu myös ensi sijassa vapaaehtoisuuteen. Työtä tulee tehdä perheen kanssa yhteistyössä ja on otettava riittävällä tavalla huomioon kaikkien osallisten, niin lapsen kuin vanhempien, toiveet ja mielipiteet palveluiden ja tukitoimien järjestämisestä.

Lastensuojelun juuret ovat kaikille aikuisillekin kuuluvissa oikeuksissa, jotka määritellään Suomen perustuslaissa (731/1999). Perustuslain toisessa luvussa säädetään muun muassa, että lapsia tulee kohdella yksilöinä tasavertaisesti ja heidät on otettava mukaan omien asioidensa hoitamiseen kehitystään vastaavalla tavalla (mt. 6 §). Lapsella on kuitenkin oikeus myös erityiseen suojeluun ja osallisuuteen. Jo vanhaa lastensuojelulakia (683/1983) koskevaan hallituksen esitykseen (HE 13/1983 vp) esitetään yleisestä tulkintaohjeesta, että lapsella on etusija erityiseen suojeluun, mikä tarkoittaa sitä, että lapsen etu syrjäyttää aina ristiriidassa olevat aikuisten edut. Lapsen oikeudellinen asema onkin turvattu monessa eri laissa

ja säädöksessä, joihin kuuluu perustuslain lisäksi myös Suomessa vuodesta 1991 voimassa ollut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (60/1991). Tämä sopimus onkin lapsen oikeuksien keskeinen perusta, jonka ympärille kansalliset lainsäädännöt rakennetaan muuttamalla jo olemassa olevia lakeja vastaamaan yleissopimuksessa määritellyjä asioita tai tekemällä kokonaan uusia lakeja (Saastamoinen, 2016b, s. 16–17). Sopimuksessa on neljä yleisperiaatetta: Lapsen syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen, jotka on huomioitava kaikkien muiden sopimuskohtien tulkinnassa (mts. 18).

Lastensuojelulakia (417/2007) pidetään kansallisista laeista tärkeimpänä lastensuojelusta puhuttaessa. Lastensuojelulakia on Suomessa uudistettu useampaankin kertaan. Ensimmäinen lastensuojelulaki julkaistiin vuonna 1936, seuraava vuonna 1983 ja nyt viimeisin vuonna 2007, jota myös on ajoittain uudistettu. Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt vuoden 2022 toukokuussa valmistelun, jonka tavoitteena on lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistus (Hoikkala ym., 2023, s. 7). Uudistuksen tavoitteena on turvata lasten oikeus erityiseen suojeluun ja tasapainoiseen kehitykseen. Nykyinen lastensuojelulaki koetaan myös vaikeaselkoiseksi ja pirstaleiseksi, jolloin sen uudistaminen on tarpeen. Lastensuojelulla on siis jo pitkä historia Suomessa ja sitä halutaan jatkuvasti myös edelleen kehittää. Lastensuojelulain tarkoitus on yksinkertaisesti turvata kaikki lapsen oikeudet. Näihin kuuluvat oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §). Kaikki oikeudet eivät kuitenkaan ole täysin toteutettavissa pelkästään yksilökohtaisilla palveluilla, joita lastensuojelulain mukaisesti järjestetään, vaan toteutuakseen ne edellyttävät lapsen edun huomioimista myös kaikissa julkisen vallan palveluissa ja toimissa (Räty, 2019, s. 1).

Lastensuojelulaki tai Suomen perustuslaki eivät myöskään ole ainoita lakeja, jotka liittyvät lastensuojeluun. Muita lastensuojelutyössä sovellettavia lakeja ovat sosiaalihuoltolaki (1301/2014), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), hallintolainkäyttölaki (586/1996), hallintolaki (434/2003), perhehoitolaki (263/2015) sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) (Hakalehto, 2016, s. 33). Näistä hallintolainkäyttölaki on korvattu vuonna 2020 lailla oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019). Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 1 §) tarkoituksena on esimerkiksi edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä edistää asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Sosiaalihuollon asiakaslain tarkoituksena on niin ikään edistää asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja

kohteluun sosiaalihuollossa, mutta myös edistää asiakaslähtöisyyttä ja luottamuksellisia asiakassuhteita (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 1 §). Useat lait siis ovat siis tarkoituksellisesti toisiinsa tiukasti liittyviä. Hallintolain (434/2003, 1 §) tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa. Perhehoitolain (263/2015, 1 §) tarkoituksena on turvata perhehoidossa olevalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen perhehoito. Lailla lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, 1 §) määrätään, että lapselle tulisi turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä tarpeellinen valvonta, virikkeitä antava kasvuympäristö, ja lisäksi lasta on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta ja huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Ensisijainen vastuu kaikesta tästä on lapsen huoltajilla, jotka yleensä ovat lapsen omia vanhempia (mt. 3 ja 4 §). Jos vanhemmat tai muut huoltajat eivät tähän syystä tai toisesta kykene, tulee apuun lastensuojelu ja sen eri muodot.

Lastensuojelulain (417/2007) luvuissa seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen ja kaksitoista määritellään tarkasti lastensuojelun eri muodoista, joihin kuuluvat avohuolto, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Lastensuojelun käsikirjan (THL, i.a.) mukaan kaikki nämä lastensuojelun muodot ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, josta nykyään vastaavat hyvinvointialueet. Lapsi- ja perhekohtaisuus tarkoittaa siis sitä, että jokainen lastensuojelun tilanne on erilainen ja jokaiseen tilanteeseen ei pystytä käyttämään samoja keinoja. Tilanteet tulee siis arvioida aina lapsi- ja perhekohtaisesti. Rätty (2019, s. 11) painottaa kirjassaan lastensuojelulain korostavan avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta. Lastensuojelu tulisi siis järjestää lievintä mahdollista toimenpidettä käyttäen siten, että kaikissa tilanteissa valitaan kuitenkin se keino ja palvelun toteuttamistapa, joka parhaalla mahdollisella tavalla juuri siinä tilanteessa turvaa lapsen edun. Lapsen edun ensisijaisuus tulee kyseeseen siis kaikessa tekemisessä.

Vuonna 2021 on tutkittu maailmanlaajuisesti pandemiaksi levinneen koronavirustaudin (Covid-19) vaikutuksia lastensuojeluun ja sen on todettu lisänneen huomattavasti asiakasperheiden ja lasten haasteellisia tilanteita (Eriksson ym., 2021, s. 1). Huomattava osa heidän tutkimuksensa kyselyyn vastanneista kunnista kertoi, että lastensuojelun asiakasmäärät ovat kasvaneet verrattuna aikaan ennen koronaa (mts. 2). Korona toi muutoksia esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ja lasten ja perheiden välisiin tapaamisiin (Eriksson ym., 2021, s. 3). Tapaamisista iso osa, osassa kunnassa arvioiden mukaan jopa puolet, hoidettiin etäyhteyden kautta. Etäyhteyksien katsottiin esimerkiksi heikentäneen jossain määrin kokonaistilanteiden

arviointeja. Koronapandemian on katsottu myös haastaneen sijaishuollon valvonnan toteutumista, kun kuntien valvontakäyntien määrä väheni pandemian seurauksena (mts. 6).

3.1.1 Avohuolto

Avohuollon tukitoimista puhutaan silloin, kun lastensuojelun tarve on tullut ensimmäisen kerran ilmi. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen toimesta, kun lastensuojelun tarve on todettu (Lastensuojelulaki 427/2007, 34 §). Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on välttää mahdollinen tilanteen eskaloituminen siihen pisteeseen, että tarvitaan lapsen huostaanottoa ja kodin ulkopuolelle sijoittamista (Räty, 2019, s. 315). Avohuollon keskeisenä tehtävänä on siis toisaalta lapsen kasvuolojen kehittäminen mutta myös vanhempien kasvatuskyvyn tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen. Avohuollon tukimuotoja ovat tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen ja muu tukeminen, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus sekä muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet (Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §). Toikko ym. (2023, s. 373) kertovat tutkimuksessaan, että perheiden tukipalveluiden, eli avohuollon, on todettu vähentävän varsinaista lastensuojelun tarvetta, vaikka tutkimuksessa samalla mainitaan myös muiden tutkimusten tuloksia, joissa on saatu myös muunlaisia tuloksia. Samassa tutkimuksessa (s. 379) todetaan, että perheiden tukipalveluiden on tarkoitus vähentää lastensuojeluilmoituksista johtuvia lasten huostaanottoja ja onnistuvatkin tässä, mikäli niihin panostetaan kunnolla.

Avohuollon tukitoimenpiteitä järjestetään ensisijaisesti sen mukaisesti, miten asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut tarvetta lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa (Araneva, 2022, s. 438). Toimenpiteitä voidaan kuitenkin järjestää myös kiireellisesti ilman, että niistä ei olla asiakassuunnitelmassa sovittu, mikäli tilanne sitä edellyttää. Avohuollon tukitoimenpiteiden järjestäminen vaatii kuitenkin aina 12 vuotta täyttäneen lapsen ja hänen huoltajansa tai huoltajiensa suostumuksen (mts. 439). Avohuollon tukitoimenpiteiden ensisijaisuuden periaate myös väistyy, mikäli esimerkiksi sijaishuollon järjestäminen kiireellisesti lapsen edun kannalta on välttämätöntä. Tilastoraportin (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 14) mukaan vuonna 2022 Suomessa oli avohuollon asiakkaana 36 996 alle 18-vuotiasta lasta, mikä on 3,6 prosenttia väestön 0–17-vuotiaista. Alle 18-vuotiaiden asiakkaiden määrä on vähentynyt edellisestä vuodesta, kun taas 18-vuotta täyttäneiden asiakkaiden osuus on kasvanut.

3.1.2 Kiireellinen sijoitus

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, mikäli todetaan lapsen olevan lastensuojelulain 40 §:n määrittämistä syistä välittömässä vaarassa (lastensuojelulaki 417/2007, 38 §). Kiireellinen sijoitus siis mahdollistaa viranomaisen välittömän puuttumisen huoltajien oikeuksiin ja se on luonteeltaan turvaamistoimenpide (Räty, 2019, s. 344). Myös Hakalehto (2016, s. 26) kirjoittaa, että lastensuojelutoiminnassa on kyse viranomaisten oikeuksista ja samalla velvollisuuksista puuttua perheiden oikeudelliseen asemaan käyttäen julkista valtaa. Hän mainitsee pakkokeinojen ja kontrollin olevan avun ja tuen kanssa rinnakkaisesti lastensuojelulle tyypillinen ja jännitteitäkin synnyttävä ominaisuus. Kiireellisen sijoituksen päätöksen Suomessa tekee aina sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä viranhaltija, jolla tulee olla sosiaalityöntekijän kelpoisuus (Räty, 2019, s. 348). Syitä kiireelliselle sijoitukselle voi olla esimerkiksi se, että huoltajien epäillään pahoinpidelleen lastaan tai huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan esimerkiksi humalatilasta tai akuutista mielenterveyden ongelmasta johtuen (mts. 345). Mikäli lapsen tilanne voidaan muutoin turvata varmistuen, että kaltoinkohtelu ei jatku tai lapsen sijoitus voidaan hoitaa esimerkiksi avohuollon tukitoimena, eivät edellytykset kiireelliselle sijoitukselle täyty. Kiireellinen sijoitus kestää korkeintaan 30 päivää, ellei uutta päätöstä kiireellisestä sijoituksesta tehdä tai viranhaltija ole tehnyt hakemusta huostaanotosta (mts. 344).

Tutkimuksen mukaan kiireellisten sijoitusten määrä on jatkuvasti kasvanut Suomessa 2000-luvun aikana (Lamponen ym., 2019, s. 488). Tutkijoiden mukaan syynä tähän voisi olla esimerkiksi se, että lastensuojelun työntekijöillä on ollut todella suuri työkuorma viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja ehkäisevät lastensuojelutoimet eivät ehkä ole olleet niin tehokkaita, kuin olisi pitänyt olla. Tämä taas on johtanut heidän mukaansa siihen, että perheet ovat ajautuneet suuriin ongelmiin, jonka vuoksi lapset ovat joutuneet niin suureen vaaraan, että kiireellinen sijoitus on jouduttu tekemään. Myös koronan vaikutuksia lastensuojeluun ja sijoituksiin on tutkittu ja koronapandemian todettiin lisänneen myös kiireellisiä sijoituksia syksyllä 2020 ja talvella 2021 (Eriksson ym., 2021, s. 6). Tilastoraportin (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 5) mukaan vuonna 2022 sijoitettiin Suomessa kiireellisesti 4498 lasta, mikä oli noin kolme prosenttia enemmän edelliseen vuoteen verrattuna.

3.1.3 Huostaanotto ja sijaishuolto

Huostaanotosta ja sijaishuollon järjestämisestä säädetään lastensuojelulain (417/2007) yhdeksännessä luvussa. Lain mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään päihteitä käyttämällä, tekemällä vähäistä vakavamman rikoksen tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellä (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §). Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:n mukaisen väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella joko laitoshuoltona, perhehoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §). Sijaishuolto on Saastamoisen (2016a, s. 144) mukaan julkinen hallintotehtävä, jolla pyritään lapsen edun toteuttamiseen julkisin vallankäytön keinoin. Ja koska kyseessä on julkinen hallintotehtävä, on siihen liittyvän toiminnan perustuttava aina lakiin ja kaikkien sijaishuoltopaikoissa tehtävät toimenpiteet pitää aina pystyä perustelemaan lainsäädöksillä (mts. 145). Lapsen huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen ovat aina viimesijainen vaihtoehto silloin, kun avohuollon toimenpiteet eivät ole sopivia, riittäviä tai niitä ei ole mahdollista järjestää (Räty, 2019, s. 366). Myös YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen (60/1991) yhdeksännessä artiklassa kielletään lapsen erottaminen vanhemmistaan, elleivät toimivaltaiset viranomaiset toteaa sen olevan lapsen edun mukaista.

Huostaanotto on väliaikainen toimenpide ja viranomaisen onkin kaikissa vaiheissa työskenneltävä perheen kanssa aktiivisesti lapsen kotiuttamiseksi ja huostaanoton lopettamiseksi (Räty, 2019, s. 376). Suomessa huostaanotto on voimassa toistaiseksi, mutta se päättyy viimeistään, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole eikä huostassapidon lopettaminen ole selvästi vastoin lapsen etua (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §). Tutkimuksessa (Toikko ym., 2023, s. 378) on todettu, että mitä enemmän lastensuojeluilmoituksia kunnassa tehdään, sitä enemmän kunnassa on myös huostaanottoja. Tilastoraportin (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 3) mukaan huostassa olevien lasten määrä Suomessa vuonna 2022 oli 11 477 lasta ja uusia huostaanottoja tehtiin 1652. Yhteensä Suomessa oli raportin mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettuja alle 18-vuotiaita lapsia 17 885, mikä on 1,6 prosenttia kaikista lapsista.

3.1.4 Jälkihuolto

Jälkihuolto on Suomessa järjestettävä lapselle tai nuorelle lastensuojelulain 40 § mukaisen sijaishuollon päättymisen jälkeen ja velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 25 vuotta (Lastensuojelulaki 417/2007, 75 §). Jälkihuolto on luonteeltaan subjektiivinen oikeus ja sitä on järjestettävä lapselle ja nuorelle siinä laajuudessa kuin hän sitä välttämättä tarvitsee (Räty, 2019, s. 712). Jälkihuoltoon kuuluu muun muassa asumisen järjestäminen, opiskelun tukeminen, työn tukeminen ja siihen valmentautuminen, terveydenhuollon palveluiden järjestäminen ja sosiaalityön järjestäminen, lapsen ja nuoren vanhempien tukeminen sekä lapsen ja nuoren taloudellinen tukeminen. Aihetta tutkineen sosiaali- ja terveysministeriön asettama jälkihuollon uudistamistyöryhmä (2019, s. 12) muistuttaa, että niin sanotusti normaalistakin lapsuudenkodista itsenäistyvä nuori saa paljon tukea omilta vanhemmiltaan. Sijoitettu nuori on monesti ikätovereitaan hieman jäljessä kasvussa ja kehityksessä. Tällaiselle nuorelle onkin selvityksen mukaan tarjottava intensiivinen ja katkeamaton tuki aina perhe-elämään tai työelämään kiinnittymiseen asti. Tällä tavalla vähennetään muun muassa syrjäytymistä sekä siitä johtuvia kasvavia taloudellisia kustannuksia. Räty (2019, s. 715) jatkaa vielä, että lapsi ja nuori tai näiden huoltaja voi myös kieltäytyä jälkihuollon vastaanottamisesta, jolloin kieltäytymisen syyt on kirjattava lasta tai nuorta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin. Subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon ei kieltäytymisestä huolimatta päätty kokonaan, vaan sitä voi olosuhteiden muuttuessa hakea uudestaan ja tästä mahdollisuudesta on lasta, nuorta ja huoltajia informoitava (mts. 714–715).

Tilastoraportin (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 1) mukaan avohuollon yli 18-vuotiaiden asiakkaiden määrä Suomessa vuonna 2022 oli 13 033. Tämä luku on kaksinkertaistunut vuodesta 2020. Uusi hallitus on eduskunnalle tekemässään ehdotuksessa laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:n muuttamisesta (HE 56/2023 vp) laskemassa jälkihuollon päättymisikää 25 vuodesta 23 vuoteen. Olisi mielenkiintoista toteutuessaan tehdä tutkimusta, minkälaisia vaikutuksia tällä on lastensuojelun piirissä oleviin itsenäistyviin nuoriin.

3.2 Ehkäisevä lastensuojelu

Silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana, tulee hyvinvointialueen järjestää ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on lastensuojelun käsi- kirjan (THL, i.a.) mukaan lapsen ja perheen erityinen tukeminen kunnan muiden palveluiden piirissä. Velvollisuus järjestämisestä kuuluu siis hyvinvointialueiden lisäksi myös kunnille.

Käsikirjan mukaan kuntien vastuulla on muu kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa annettava ehkäisevä lastensuojelu, johon kuuluu esimerkiksi opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa annettava tuki ja erityinen tuki. Näillä peruspalveluilla onkin Aranevan (2022, s. 201) mukaan merkittävä rooli lapsien ja perheiden tuen tarpeen havaitsemisessa. Hän mainitsee esimerkiksi lasten- ja äitiysneuvolat, joissa voidaan helposti havainnoida perhettä ja huomata mahdollinen tuen tarve varhain. Myös koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä kuraattoripalvelut ovat hänen mukaansa tärkeä ongelmien syntymistä ehkäisevä palvelu. Rätty (2019, s. 4) mainitsee kirjassaan, että erityinen tuki voi tarkoittaa myös perhettä varten räätälöityä kotipalvelua tai tukihenkilön järjestämistä ilman, että lastensuojelun asiakkuutta syntyy. Lastensuojelun käsikirjan mukaan hyvinvointialueet huolehtivat esimerkiksi neuvolapalveluissa annettavasta ehkäisevästä lastensuojelusta (THL, i.a.).

Ehkäisevän lastensuojelun avulla on tarkoitus tukea ensisijaisesti vanhemmuutta ja siitä säädetään lastensuojelulain (417/2007) pykälässä 3 a. Saastamoisen (2016b, s. 41) mukaan riittävän aikainen puuttuminen lapsen tilanteeseen, eli ehkäisevä lastensuojelu, on tärkeää ainakin kolmesta syystä. Ensinnäkin on lapsen näkökulmasta katsoen kaikista inhimillisin vaihtoehto. Toiseksi lapsella on tarvitsemiinsa palveluihin erityinen oikeus ja viranomaisilla on lain mukaan vahva velvollisuus niitä järjestää. Kolmanneksi hänen mukaansa on kustannustehokkainta järjestää palvelut mahdollisimman ajoissa, jolloin pienimmillä mahdollisilla toimenpiteillä voidaan saada tilanne ratkaistua. Ulla Siimes (2023) kirjoittaa Lapsen maailma -lehden artikkelissa, että lapsen ja perheen auttamisessa on useimmin jollakin tavalla epäonnistuttu, mikäli lapsi tai perhe päätyy lastensuojelun asiakkaaksi. Hän korostaa artikkelissaan sitä, että kaikkien tulee saada tukea ja apua omista lähtökohdistaan heti, kun tuen tarve ilmenee. Ennalta ehkäisy on taloudellisesti ja inhimillisesti järkevämpää kuin korjaava työ. Siksi tuen pyytämisen kynnyksen tulisi olla mahdollisimman matala.

3.3 Lastensuojeluilmoitus

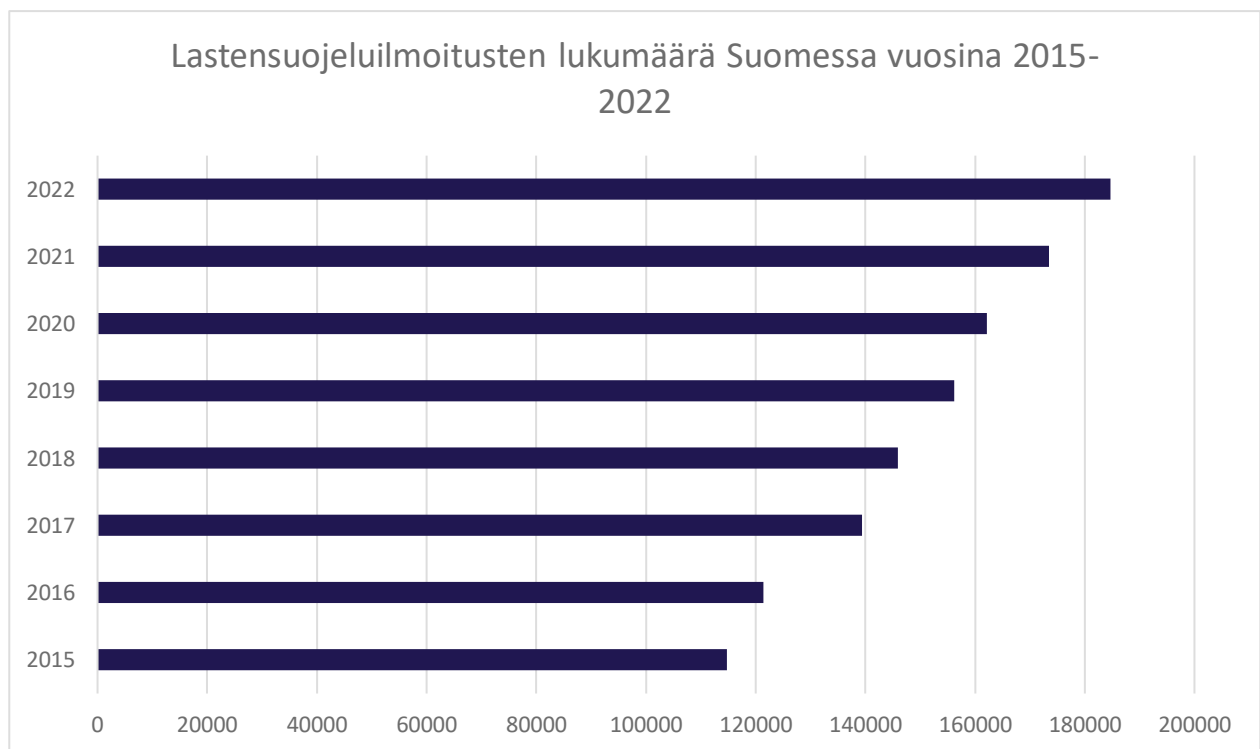
Lastensuojelulaissa (417/2007, 25 §) on määritelty ilmoitusvelvollisuus, mikä tarkoittaa sitä, että lakiin listatuissa toimissa (yhteensä 16 kappaletta) toimivat henkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä ilmoittamaan viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, mikäli he ovat työssään saaneet tietoja lapsesta, jonka tilanne syystä tai toisesta vaatii lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Tästä ilmoituksesta käytetään myös nimitystä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelulaki määrää siis tarkasti henkilöt, joilla

ilmoitusvelvollisuus on aina, kun tehtävässään havaitsevat lapsen, jonka tilanne vaatii selvittämistä lastensuojelun toimesta. Paino tässä on sanalla velvollisuus, mikä tarkoittaa sitä, että ilmoitusta ei saa missään olosuhteissa jättää tekemättä. Laista ja lakiin valituista sanamuodoista on näin ollen myös johdettavissa se, että ilmoituksen tekemisen velvollisuus on henkilökohtainen, eli tekeminen kuuluu aina sille henkilölle, jolla huoli lapsesta tai perheen tilanteesta on herännyt. Sen tekemistä ei saa delegoida kenellekään muulle, esimerkiksi omalle esihenkilölle. Lakiin on myös määritelty, että ilmoitus on tehtävä viipymättä ja salassapitosäädösten estämättä. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmoituksen tekemistä ei voi viivyttää seuraavaan päivään, ja ilmoituksen tekemisessä voi poiketa salassapitosäädöksistä.

Ilmoitusvelvollisia henkilöitä ovat muun muassa opetustoimen, nuorisotoimen, seurakunnan, poliisitoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksessa olevat (Räty, 2019, s. 205). Ilmoituksen tekoon ovat oikeutettuja lastensuojelulain (417/2007) 25 § toisen momentin mukaan kuitenkin myös muut kuin viran puolesta lasten ja nuorten kanssa työskentelevät henkilöt. Eli myös yksityinen henkilö voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, jos herää huoli esimerkiksi naapurissa asuvan lapsen hyvinvoinnista. Kynnys ilmoitukseen ilmoitusvelvollisilla on matala ja sen laiminlyönti voi olla virkavelvollisuuden laiminlyönti. Ilmoitus tulee tehdä, vaikka lapsi tai hänen huoltajansa sitä vastustaisivatkin (Räty, 2019, s. 204). Ilmoitusvelvollinen ei voi tehdä ilmoitusta nimettömästi, mutta jos kyse on 2 momentissa tarkoitettusta oikeudesta tehdä lastensuojeluilmoitus, voidaan se tehdä myös nimettömänä (mts. 216). Lastensuojeluilmoituksen tavoitteena on saattaa lasta koskeva asia sosiaalihuollon piiriin, mutta myös tuottaa tietoa lapsen kokonaistilanteesta (Saastamoinen, 2016b, s. 127). Ei siis ole väliä, onko lapsi jo lastensuojelun asiakkaana tai jo huostaanotettuna, tai onko samasta tilanteesta tehty jo mahdollisesti toinenkin ilmoitus toisen ilmoitusvelvollisen tahon toimesta. Lastensuojeluilmoitus on myös syytä tehdä uudestaan, mikäli lapsen tilanne ei muutu tai se pahenee ilmoituksen tekemisen jälkeen (mts. 128). Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä myös ennakkollisena, mikäli on perusteltu syy epäillä syntyvän lapsen tarvitsevan lastensuojelun palveluita välittömästi syntymän jälkeen (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 c §). Ero varsinaisella lastensuojeluilmoituksella ja ennakoivalla lastensuojeluilmoituksella on Helanderin (2016, s. 113) mukaan se, että lastensuojeluilmoituksen kohteena on jo syntynyt lapsi ja ennakoivan lastensuojeluilmoituksen kohteena ovat sekä odottava äiti että lapsen tuleva perhe. Hän jatkaa, että varsinaisen lastensuojeluilmoitus voi johtaa asiakkuuteen välittömästi, ennakoiva lastensuojeluilmoitus tarvittaessa vasta lapsen synnyttyä.

Koronapandemian on Erikssonin ym. (2021, s. 2) tutkimuksessa todettu vaikuttaneen myös lastensuojeluilmoitusten määrään. Esimerkiksi talven 2021 jälkeen 47 % heidän tutkimuksensa kyselyyn vastanneista kunnista ilmoitti lastensuojeluilmoitusten lisääntymisestä suhteessa aikaan ennen koronapandemiaa. He (s. 4) kertovat, että erityisesti kouluista tulevien lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut huomattavasti aikaan ennen koronapandemiaa. Myös varhaiskasvatuksen osalta lastensuojeluilmoitusten määrä lisääntyi koronapandemian aikana.

Tilastoraportin (Forsell & Kuoppala, 2023, s. 18) mukaan Suomessa tehtiin lastensuojeluilmoitus 98 634 lapsesta vuonna 2022, mikä on 9,1 prosenttia kaikista lapsista. Ilmoituksen kohteena olevien lasten määrä kasvoi viisi prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin raportin mukaan vuonna 2022 yhteensä 184 685 kappaletta, mikä on seitsemän prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Tämä luku siis pitää sisällään sen, jos jostakin lapsesta on tehty useampi lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitusten kokonaismäärä näyttää siis tilastojen (kuvio 1) ja tutkimusten (esim. Toikko ym., 2023, s. 378) mukaan vuosi vuodelta kasvavan.



Kuvio 1. Lastensuojeluilmoitusten määrä Suomessa vuosina 2015–2022 (Sotkanet, i.a.).

4 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI LASTENSUOJELUSSA

Lasten ja nuorten hyvinvointiin heijastuvat perheiden erilaiset vaikeudet, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat, taloudelliset haasteet, vanhempien väliset konfliktit ja kaltoinkohtelu sekä väkivalta (Leppäkoski ym., 2017, s. 200). Lasten ja nuorten syrjäytymistä ja ongelmien kasautumista ehkäisee mahdollisimman varhain annettu tuki. Kokonaisvaltaisen auttamisen mahdollistuminen vaatii lasten ja nuorten ongelmien moninaisuuden vuoksi erilaista asiantuntijuutta ja näkemysten yhdistämistä.

Suomessa varhaiskasvatuspalvelut ovat merkittävä tukitoimi lapsen ja perheen palvelu- ja tukijärjestelmässä (Pölkki & Vornanen, 2016, s. 582). Myös varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrittelee varhaiskasvatuksen yhdeksi ennaltaehkäiseväksi lastensuojelutyön muodoksi. Aranevan (2022, s. 207) mukaan varhaiskasvatus on tärkeässä roolissa varmistaessaan, että lapsi saa tarvitsemansa sosiaali- ja lastensuojelupalvelut ajoissa, ennen kuin tilanne pahenee ja sosiaaliset haasteet pitkittyvät. Hänen mukaansa varhaiskasvatuksen kasvattajien on muita perheiden kanssa toimivia ammattiryhmiä helpompi havaita lapsen käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset, huolenpidossa olevat puutteet, tai ikätasoon kuulumaton käytös, koska lapsi viettää yleensä säännöllisesti aikaa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tulee pyrkiä ennaltaehkäisemään ongelmien syntymistä ja tarjota lapselle ja perheelle oikea-aikaista apua tarpeen mukaan. Araneva (s. 208) painottaa, että mikäli lapsen kasvuolosuhteissa tai kotona saatavassa huolenpidossa on tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia uhkaavia tekijöitä, eikä varhaiskasvatuksessa annettava tuki ole riittävää, varhaiskasvatuksen työntekijän tulee ohjata lapsen huoltaja sosiaalihuollon viranomaisen puoleen. Jos lapsen tasapainoinen kehitys vaarantuu, varhaiskasvatuksen työntekijän tulee ensisijaisesti yhteistyössä huoltajan kanssa ottaa yhteys viranomaiseen, joka järjestää lastensuojelun palvelut, tai tehdä lastensuojeluilmoitus.

Opetushallituksen (i.a.-c) sivuilla kerrotaan tilanteista, joissa opetustoimen henkilöstöllä, myös varhaiskasvatukseen kuuluvilla, on ilmoitusvelvollisuus ja -oikeus myös poliisille. Ilmoittamisesta on säädetty myös lastensuojelulaissa. Se velvoittaa varhaiskasvatuksen työntekijää ilmoittamaan poliisille, jos hän kohtaa työssään lapsen, johon on kohdistettu seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai muunlainen henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos, josta enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Tällainen rikos on esimerkiksi pahoinpitely (OPH, i.a.-c). Opetushallitus muistuttaa, että oikeus ilmoittaa poliisille on myös silloin, jos on pieninkään epäily siitä, että joku voisi

joutua väkivallan kohteeksi. Tästä oikeudesta säädetään erikseen sekä oppilas- ja opiskelija-huoltolaissa (1287/2013, 23 §) että varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 41 §), joissa todetaan, että tällaisissa tilanteissa on oikeus poiketa salassapitosäädöksistä. Hallituksen esityksessä (HaVM 41/2014 vp) todetaan, että ilmoittaminen ja tietojen luovuttamatta jättäminen epäilytilanteessa ei saa johtua siitä, että lakia ei ole kirjoitettu ehdottoman velvoitteen muotoon. Myös Helsingin yliopistollinen sairaalan (i.a.) verkkosivuilla ohjeistetaan, miten toimia epäilytilanteessa lapseen kohdistunutta kaltoinkohtelua. Silloin epäilystä tulisi tehdä mahdollisimman pian ilmoitus poliisille ja lastensuojeluun. Tarvittaessa kyseisiä tahoja voi konsultoida mainitsematta lapsen tai nuoren nimeä. Varsinkin tilanteessa, jossa epäillään kaltoinkohtelusta lapsen perheenjäsentä, on tärkeää sopia poliisin kanssa, milloin epäilylle tekijälle asiasta voi kertoa.

Eriksson ja Arnkil (2012, s. 1–2) toteavat, että lasten ja nuorten parissa työskentelevät saattavat kokea lasta koskevan huolen puheeksi ottamisen hankalaksi asiaksi, koska pelkäävät yhteistyön huoltajan kanssa hankaloituvan. He kuitenkin painottavat, että huolet eivät häivene odottamalla, eivätkä toimintamahdollisuudet parane, vaan päinvastoin heikkenevät. Heidän (s. 18–19) mukaansa kokemukset huolen puheeksi ottamisesta ovatkin pääasiassa olleet myönteisiä ja yhteistyön on koettu parantuneen, vaikka prosessi on saattanut alkaessaan sisältää myös epävarmoja ja jännittyneitä tunteita. Eriksson ja Arnkil (s. 29–30) jatkavat, että huolen puheeksi ottaminen on olennainen osa kunnioittavaa varhaista puuttumista, ja sen tavoitteena on lasta tukevan yhteistyön edistyminen perheen ja työntekijöiden voimavarat yhdistämällä. Varhaiskasvattajan on tärkeää kohdata perhe tasavertaisesti ja dialogisesti, jolloin keskeistä on haasteiden lisäksi nähdä perheessä myös myönteisiä asioita. Terävä ja Bөөk (2022, s. 88) painottavat, että vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välinen hyvä yhteistyö on omiaan tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä sekä antamaan eväitä myös vanhemmille kasvatustehtävässään. Antoisimmillaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö on aitoa kohtaamista, hyvää vuorovaikutusta ja yhdessä tekemistä, jonka päälimmäinen yhteinen tavoite on lapsen edun toteutuminen.

Eriksson ja Arnkil (2012, s. 23) kehottavat konkretisoimaan huolitekiäjät, jotta ne selkiytyvät ja jäsentyvät. Konkreettisiin havaintoihin on myös helpompi löytää tukitoimia ja saada huoltajat mukaan yhteistyöhön. Heidän (s. 33–35) mukaansa lasten ja nuorten parissa työskenteleville yhteistyöverkosto on mahtava voima, ja näiden ydintä on verkostomaisuus, voimavarakeskeisyys ja dialogisuus. He jatkavat, että peruspalvelujen piirissä saatetaan kuitenkin empiä

esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemistä, erityisesti jos lastensuojelun kanssa ei ole toimivaa yhteistyökäytäntöä.

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 7 §) määrittelee, että varhaiskasvatuspalveluita järjestettäessä tulee tarpeen mukaan toimia monialaisessa yhteistyössä tarvittavien tahojen, kuten lastensuojelun, kanssa lapsen edun ensisijaisuuden nimissä. Karilan (2021, s. 24–26) mukaan yhteiskunnan muutokset, kuten perherakenteiden ja kulttuureiden monimuotoistuminen, heijastuvat varhaiskasvatuksen toimintaan. Varhaiskasvatusyhteisöt muuttuvat myös jatkuvasti kohti monialaista yhteistyötä ja verkostoitumista painottavia malleja. Nämä muutokset tuovat mukanaan ammatillisuuden kehittymisen ja uudistuvan osaamisen tarpeen varhaiskasvatuksen kentälle. Torosin ym. (2021, s. 996) mukaan lasten hyvinvoinnin turvaamisessa varhaiskasvatuksen kasvattajat toimivat olennaisena yhdyssiteenä lastensuojelupalveluihin, kun pyritään tunnistamaan avuntarpeessa olevat lapset ja saamaan heille apua. Vaikuttavan lopputuloksen saamiseksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisen yhteistyön ja vuorovaikutteisuuden merkitys korostuu. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa toimenpidesuunnitelmassa lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä Mäkelä ym. (2019, s. 125) nostavat myös esille monialaisen yhteistyön merkittävyyden, jotta lasten asioiden hoitaminen mahdollistuu parhaalla mahdollisella tavalla. He (s. 125) painottavat, että lasten oikeuksien sopimus velvoittaa Suomea tarjoamaan jokaiselle lapselle väkivallattomat kasvuolosuhteet, ja tarjoamaan tukea niille, joiden elämässä on väkivaltaa. Heidän mukaansa se ei mahdollistu ilman moniammatillista yhteistyötä.

Inkilä (2015, s. 14) on tehnyt väitöskirjan moniammatilliseen yhteistyöhön ja lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen liittyen, jossa hän haastatteli Tampereen alueen sosiaalipalvelujen, poliisin, perusopetuksen, päivähoidon ja terveyspalveluiden työntekijöitä. Inkilä (s. 48) kysyi muun muassa, kokevatko vastaajat osaavansa tehdä lasten kaltoinkohteluun liittyvää moniammatillista yhteistyötä. Perusopetuksen, päivähoidon ja terveyspalvelun vastaajat kuvasivat osaamisensa heikommaksi kuin sosiaalipalvelun ja poliisin vastaajat. Myös Hietämäki ym. (2017, s. 417) tarkastelevat tutkimusartikkelissaan lastensuojeluilmoitusprosessissa tapahtuvaa moniammatillista yhteistyötä ilmoitusvelvollisen ammattilaisen näkökulmasta. Heidän (s. 426) mukaansa tarkastelluissa lastensuojeluilmoitustapauksissa moniammatillinen yhteistyö oli usein vähäistä ja luonteeltaan epävakaa. Hujalan ym. (2019, s. 595) tutkimuksen mukaan sosiaali- ja terveysalan moniammatillisen yhteistyön koettiin olevan heikkoa, mutta enemmistöllä vastaajista oli myönteinen asenne moniammatillista yhteistyötä kohtaan ja

vahva luottamus eri ammattilaisten osaamiseen. Inkilä ym. (2016, s. 204) ovat tutkimuksessaan kartoittaneet työntekijöiden kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä lasten ja vanhempien kanssa lasten kaltoinkohtelutilanteissa. Sen mukaan tulokset yhteistyöstä lasten ja vanhempien kanssa olivat melko positiivisia, joskin Inkilä ym. (s. 214) edelleen painottavat varhaisen huolen puheeksi ottamisen merkittävyyttä sekä yhteisiä selkeitä toimintaohjeita moniammatillisen yhteistyön toteutumisen edellytykseksi. Vuosina 2014–2015 THL:n koordinoima Lasta-hanke kehitti Lasta-mallin, jonka taustana toimi Barnahus-malli (Fadjukoff ym., 2023, s. 14–15). Barnahus-hanke onkin Lasta-hankkeen jälkeen vastannut Lasta-mallin kehittämistä ja laajentamisesta ja laajentanut sen edelleen Lasta-seula-malliin. Lasta-seula-malli pyrkii muun muassa tiivistämään moniammatillista yhteistyötä, jotta lapsen epäilyssä kaltoinkohtelutilanteessa mahdollisen rikoksen uhriksi joutunut lapsi saa tukea, hoitoa, suojelua sekä rikostutkinta- ja oikeusprosessin siten, että lapsen etu toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla (mts. 19–20).

Kuritusväkivallan käyttö on vähentynyt Suomessa aina siitä asti, kun se kriminalisoitiin vuonna 1984 (Paasivirta, 2021, s. 44). Kuitenkin selvityksen mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta on yleistynyt, ja tietoisuus henkisen ja fyysisen väkivallan haitallisuudesta on heikentynyt. Myös kansallisessa lapsiuhritutkimuksessa Mielityinen ym. (2022, s. 113) tuovat esille, että Suomessa lasten ja nuorten kohtaama väkivalta perheissä on lisääntynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Koronakriisin vaikutuksia varhaiskasvatukseen on tutkittu hyvin niukasti (Nurhonen ym., 2021, s. 2). Myös lapsistrategian koronatyöryhmän (2020, s. 61) raportin mukaan on hyvin huolestuttavaa, että varhaiskasvatuksen keskeytymisen vaikutukset varhaiskasvatusikäisiin lapsiin ovat jääneet vähäiselle huomiolle. Työryhmän (s. 14–15) mukaan koronakriisi on vaikuttanut kielteisesti lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Lasten ja nuorten oikeudet ja erityinen asema jäävät kuitenkin helposti poikkeusoloissa sivurooliin, vaikka heidän hyvinvointinsa ja kehityksensä ovat riippuvaisempia julkisista palveluista kuin aikuisten.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite sekä tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamisesta ja tietoisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Tavoitteenamme on selvittää, millaista osaamista varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojeluilmoituksen tekemisessä ja kokevatko he tarvitsevansa lisää koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Tavoitteenamme on myös selvittää, onko pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia vastausten suhteen.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaista osaamista varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojeluilmoituksen tekemisestä?
2. Ovatko varhaiskasvatushenkilöstöön kuuluvat saaneet uransa aikana koulutusta ja kokevatko he tarvitsevansa lisää koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, lastensuojelun prosessin kulkuun tai lasten kaltoinkohteluun liittyen?
3. Onko pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia?

5.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen

Tämä opinnäytetyö toteutettiin määrällisiä tutkimusmenetelmiä käyttäen. Opinnäytetyössä tutkimusaineiston keruu toteutettiin survey-tutkimuksena, eli standardoituun Webropol-kyselylomakkeeseen vastauksia keräten. Standardoitu kyselylomake tarkoittaa sitä, että kaikilta vastaajilta kysytään samat kysymykset täysin samalla tavalla (Hirsjärvi ym., 2009, s. 193). Lomakkeessa oli pääasiassa strukturoituja monivalintakysymyksiä sekä likert-asteikollisia kysymyksiä, mutta mukana oli myös yksi täysin avoin kysymys sekä muutama kysymykseen pystyi valitsemaan myös avoimen vaihtoehdon. Yhteensä kysymyksiä oli 13, joista taustakysymyksiä oli kuusi. Pyrimme siihen, että kyselylomake näytti helposti täytettävältä ja ulkoasultaan siistiltä, mikä on yksi hyvän kyselylomakkeen merkkejä (mts. 204). Kyselylomakkeen

etuna on se, että vastaajilta ei tarvitse kysyä mitään henkilötietoja, jolloin anonymiteetistä ei tarvitse sen suuremmin huolehtia, kunhan myös kysymykset on muotoiltu niin, että henkilöt eivät ole tunnistettavissa.

Ennen työn aloittamista etsimme vastaavia opinnäytetöitä, mutta emme löytäneet määrällisiä tutkimuksia aiheesta. Siksi jouduimme kehittämään koko kyselylomakkeen alusta asti itse. Kyselylomakkeen tekemisen jälkeen testasimme lomaketta kahdella kohderyhmään kuulumattomalla varhaiskasvatuksen opettajalla. Kysymykset myös hyväksytettiin opinnäytetyön ohjaajalla. Näiltä saatujen kommenttien perusteella muokkasimme vielä kyselylomakkeen valmiiksi.

Ennen opinnäytetyön aloittamista otimme yhteyttä kahden valitsemamme kunnan varhaiskasvatusjohtajiin. Kysyimme heiltä apua kyselyn jakamiseen, koska halusimme jakaa kyselyä mahdollisimman laajalle ja säilyttää vastaajien anonymiteetin. Emme siis olleet itse yhteydessä kuntien varhaiskasvatusyksiköihin ollenkaan. Kysely jaettiin 9.10.2023 näille kahdelle varhaiskasvatusjohtajalle, jotka jakoivat sitä eteenpäin kuntien kaikkiin varhaiskasvatusyksiköihin. Kyselylomake oli avoinna viisi viikkoa 12.11.2023 asti. Ensimmäisten kahden viikon aikana kyselyyn tuli vastauksia tuli noin 40 kappaletta. Kahden viikon jälkeen, 23.10.2023, lähetimme varhaiskasvatusjohtajille muistutusviestin ja linkin kyselyyn uudestaan, jonka he myös jakoivat kuntien varhaiskasvatusyksiköihin. Muistutusviestin jälkeen vastauksia tuli vielä hieman yli 20, jolloin vastaajien kokonaismääräksi saimme 64 kappaletta.

5.3 Aineiston analysointi

Käytimme tulosten analysoinnissa Webropol-alustan omia analysointityökaluja ja SPSS-ohjelmaa. Analysointi aloitettiin tarkistamalla kysymysten reliabiliteetti, eli voiko kahdesta likertasteikolla mitatusta kysymyksestä luoda summamuuttujia. Summamuuttujan idea on, että yksi ilmiö, tämän tutkimuksen tapauksessa esimerkiksi osaaminen lastensuojelullisessa tilanteessa, on yksiulotteinen ja kaikki tätä tiettyä samaa ilmiötä kuvaavat muuttujat voidaan laskea yhteen ja luoda näin yksi uusi tutkittava muuttuja (Metsämuuronen, 2011, s. 544). Tämä tehdään siksi, koska olemme kiinnostuneita tästä isommasta ilmiöstä, emmekä niinkään yhdestä kysymyksestä näiden kokonaisuuksien sisällä. Jotta summamuuttuja voidaan luoda, tulee tarkistaa, mittaavatko kaikki kysymykset samaa asiaa. Teimme tämän laskemalla väittämien välisiä korrelaatioita mittaavat Cronbachin alfa -kertoimet. Cronbachin alfa on eniten

käytetty reliabiliteetin mittari, vaikkakin laajasti myös kritisoitu (Metsämuuronen, 2017b, s. 41). Cronbachin alfa perustuu niin sanottuun split-half-metodiin, jossa mittari puolitetaan kahden osaan ja näiden kahden puoliskon korrelaatio kertoo mittarin reliabiliteetista, eli luotettavuudesta (Metsämuuronen, 2017a, s. 114). Jos osiot todella mittaavat samaa asiaa, eli Cronbachin alfan kerroin on hyvä, ei ole väliä, kuinka tämä puolitus tehdään. Alfa on siis kaikkien tällaisten puolikkaiden välisten korrelaatioiden keskiarvo (mts. 119). Alfa kertoimien tulee olla vähintään 0,6, että reliabiliteettia voi pitää hyvänä (mts. 117).

Tämän tutkimuksen tapauksessa ensimmäisen likert-asteikollisen kysymyspatteriston, jonka tarkoitus oli mitata vastaajien koettua osaamista lastensuojelullisessa tilanteessa, alfakerroin oli 0,156, mikä tarkoittaa sitä, että summamuuttujaa ei voida tästä kysymyspatteristosta luoda ainakaan kaikilla kysymyksillä. Mikäli patteristosta poistaa kysymykset viisi, kuusi ja seitsemän, nousee Cronbachin alfa -kerroin 0,829:ään, mikä tarkoittaa, että reliabiliteetti loppujen kysymysten osalta on hyvä. Huomasimme kuitenkin, että kolme viimeistä, koulutuksen tarvetta käsittelevää kysymystä, mittaavatkin käytännössä eri asiaa. Muissa kysymyksissä vastausvaihtoehto viisi, eli "täysin samaa mieltä", on paras vaihtoehto, eli mittaa osaamista. Koulutusta ajatellen paras vaihtoehto olisikin numero yksi, eli "täysin eri mieltä". Tämä tarkoittaisi sitä, että tietoa aiheista on tarpeeksi ja koulutuksen tarvetta ei ole. Siksi kaikkia kysymyksiä käyttämällä reliabiliteetti on huono. Asteikot joudutaan siksi näiden kolmen kysymyksen osalta kääntää väärin päin (Metsämuuronen, 2017b, s. 38). Teimme tämän, ja laskimme Cronbachin alfa -kertoimet uudestaan. Käännettyjä vastauksia käyttämällä saimme kertoimeksi 0,868, eli reliabiliteetti on todella hyvä. Pystyimme siis käyttämään kaikkia patteriston kysymyksiä ryhmien vertailussa.

Toisen likert-asteikollisen kysymyspatteriston, jonka oli tarkoitus mitata lastensuojelun prosessiin osallistumiseen ja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyviä asioita, SPSS-ohjelma jätti kysymyksen numero viisi pois kokonaan. Tämän se teki siksi, koska kaikki vastaajat olivat vastanneet samalla tavalla, eikä vaihtelua ollut. Tällaisessa tilanteessa kysymystä ei ole mielekästä ottaa mukaan reliabiliteetin laskentaan (Metsämuuronen, 2017b, s. 41).

Cronbachin alfa -kerroin oli loppujen neljän kysymyksen kohdalla 0,753, joka on riittävä summamuuttujan luomiseen. Summamuuttuja tästä kysymyspatteristosta luotiin siis jättämällä tämä yksi kysymys pois.

Tutkimuskysymyksenämme oli, onko kauemmin ja vähemmän aikaa varhaiskasvatuksessa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia. Näiden kahden kysymyspatteriston

kohdalla vertailimme eroa kahden ryhmän keskiarvoissa. Siksi loimme seuraavaksi uuden kaksiluokkaisen muuttujan jakamalla työskentelyaikaa mittaavaan kysymykseen tulleet vastaukset kahteen luokkaan siten, että ensimmäisessä luokassa olivat korkeintaan kymmenen vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleet vastaajat ($n=32$), ja toisessa luokassa yli kymmenen vuotta työskennelleet vastaajat ($n=32$). Tämä jako tehtiin siksi, että molemmissa luokissa oli tällöin saman verran vastaajia. Uuden kaksiluokkaisen muuttujan luomisen sekä summamuuttujan luomisen jälkeen pystyimme riippumattomien ryhmien t-testillä mittaamaan, onko näiden kahden ryhmän keskiarvojen välillä eroavaisuuksia merkitsevyystasolla $p<0,05$, ja näin saimme vastauksen tutkimuskysymykseemme. T-testiä voidaan käyttää ja se on luotettava silloin, kun vastaajia on vähintään 20 (Metsämuuronen, 2017b, s. 78). Muiden kysymysten osalta vertailimme vastaajien välistä eroa Webropolissa vertailuominaisuutta käyttäen.

6 TULOKSET

6.1 Taustakysymykset

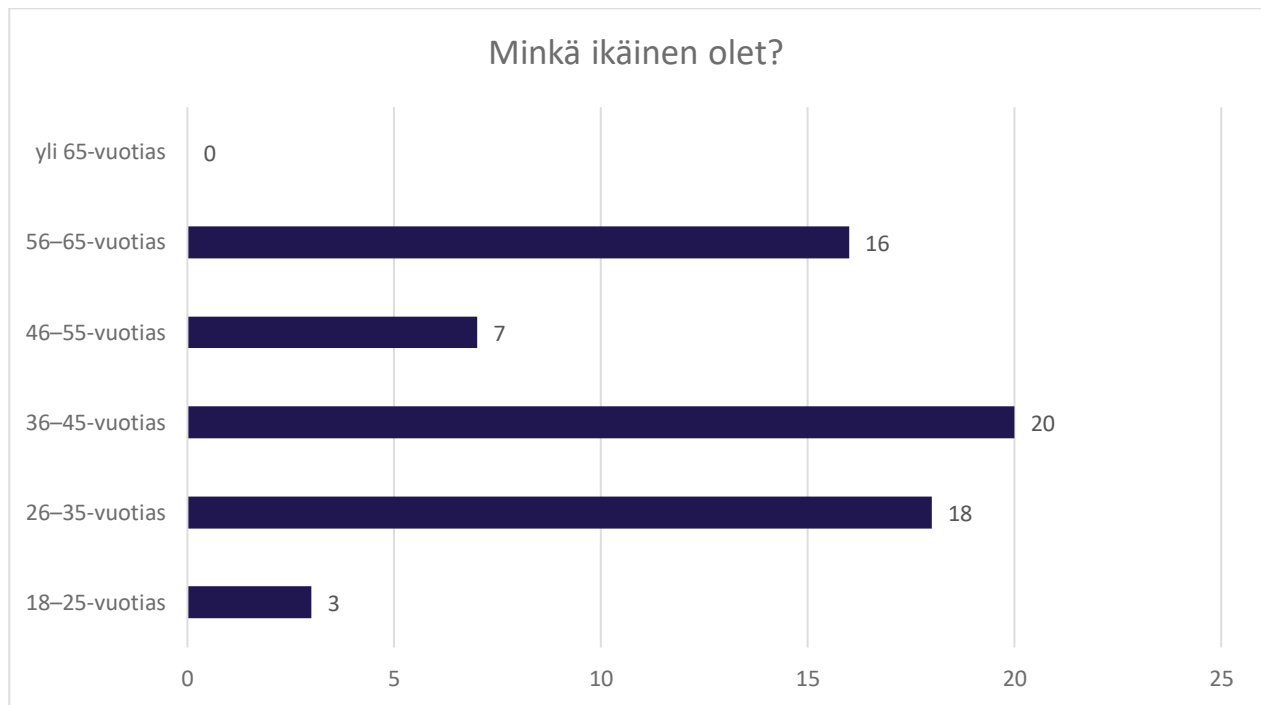
Pyysimme kyselyyn vastauksia kaikilta varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuslain mukaan kasvatusvastuussa olevilta henkilöiltä. Vastaajista suurin osa (n=24) työskenteli varhaiskasvatuksen lastenhoitajan nimikkeellä ja toiseksi eniten (n=23) työskenteli varhaiskasvatuksen opettajan nimikkeellä (Kuvio 2). Vastaajien joukossa oli myös yksi varhaiskasvatuksen sosionomi, viisi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja kuusi päiväkodin johtajaa. Muu, mikä -kohtaan vastasi yksi ryhmäavustaja, kaksi perhepäivähoitajaa ja yksi varhaiskasvatuksen erityislastenhoitaja ja yksi varhaiserityskasvatuksen lastenhoitaja.



Kuvio 2. Nimikkeet, joilla vastaajat työskentelevät.

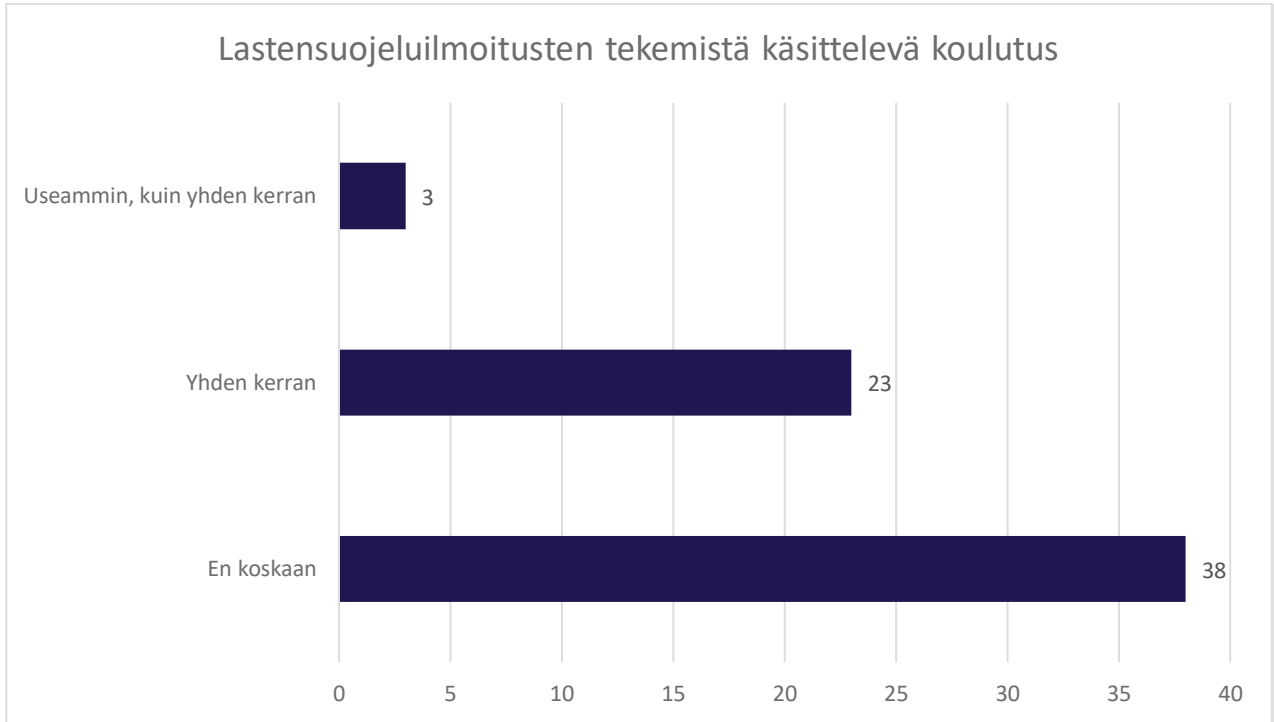
Ryhmäavustajalla ei ole laillista kasvatusvastuuta, mutta päätimme huomioida myös hänen vastauksensa tuloksissa, koska muuten olisimme joutuneet jättämään huomiotta myös muut neljä vastausta, muu, mikä -kohtaan vastanneista. Vastaajiemme iät haarukoituivat välille 18–65 vuotta (Kuvio 3). Suurin osa vastaajista (n=20) olivat 36–45-vuotiaita. Toiseksi eniten vastaajia (n=18) oli 26–35-vuotiaiden ryhmässä. Yli 65-vuotiaiden joukosta ei tullut yhtään

vastausta ja toiseksi vähiten vastauksia (n=3) tuli 18–25-vuotiailta. Kaikki vastaajamme olivat naisia.

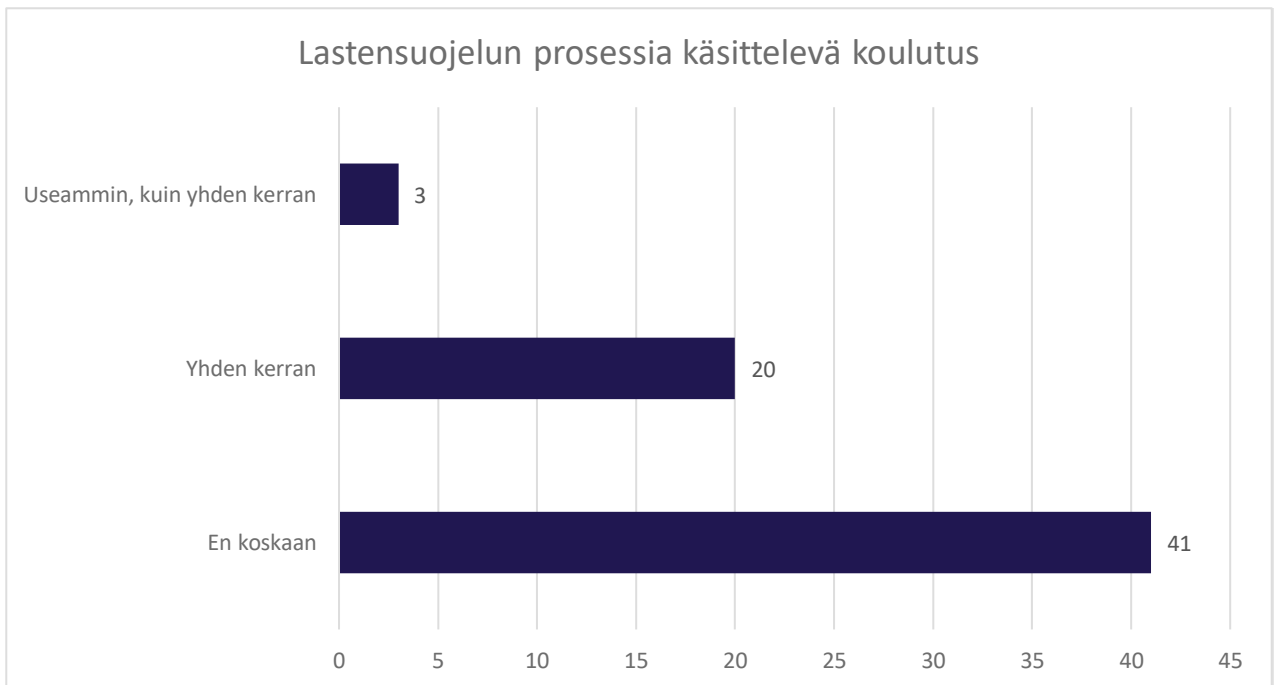


Kuvio 3. Vastaajien iät ryhmittäin.

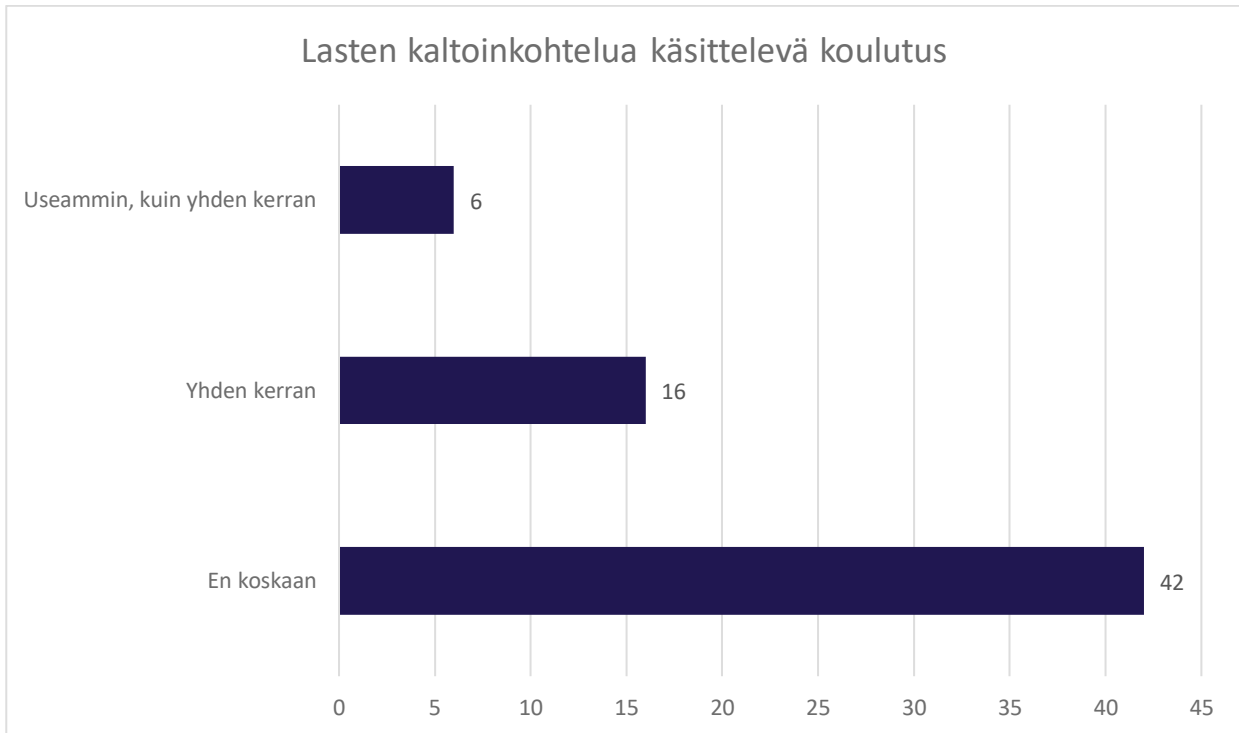
Kyselymme vastaajilla on yhteensä 926 vuotta kokemusta varhaiskasvatuksesta. Pisimpään työskennellyt vastaaja on työskennellyt varhaiskasvatuksessa 42 vuotta, vähiten työskennelleet eivät olleet olleet töissä vielä yhtään kokonaista vuotta. Vastaajien työajan pituuden keskiarvo on 14,5 vuotta. Kysyimme myös, ovatko vastaajat osallistuneet lastensuojeluilmoituksen tekemistä käsittelevään koulutukseen, lastensuojelun prosessia käsittelevään koulutukseen tai lasten kaltoinkohtelua käsittelevään koulutukseen työuransa aikana (Kuvio 4, 5, 6). Suurin osa vastaajista kertoi, että eivät ole koskaan osallistuneet koulutuksiin tai ovat osallistuneet korkeintaan yhden kerran.



Kuvio 4. Vastaajien osallistuminen lastensuojeluilmoitusten tekemistä käsitteleviin koulutuksiin.

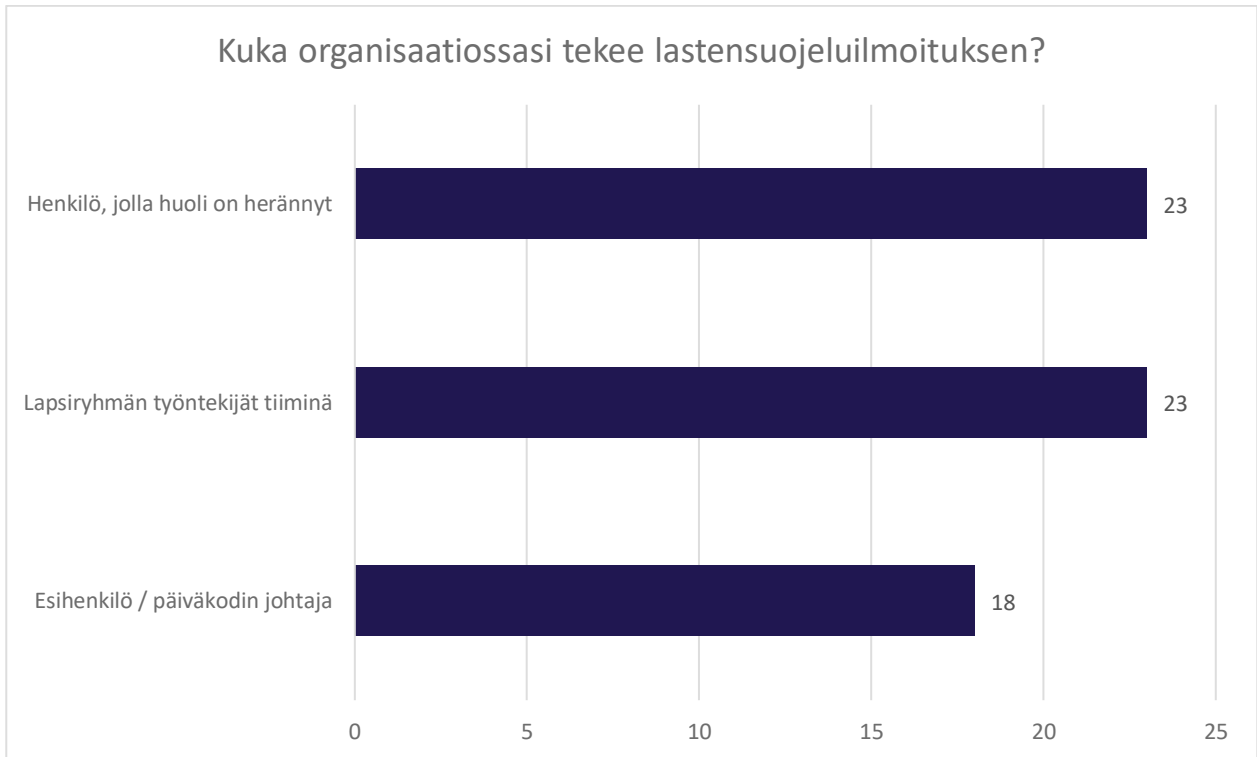


Kuvio 5. Vastaajien osallistuminen lastensuojelun prosessia käsitteleviin koulutuksiin.



Kuvio 6. Vastaajien osallistuminen lasten kaltoinkohtelua käsitteleviin koulutuksiin

Kysyimme taustakysymyksissä myös, minkä ikäisten lasten parissa vastaajat työskentelevät. Vastaajat työskentelivät laajasti kaiken ikäisten lasten kanssa. Suurin osa vastauksista tuli muu, mikä -kohtaan. Ikäryhmät vaihtelivat 0–6-vuotiaista 5–6-vuotiaisiin ja osa työskenteli vain esiopetusikäisten parissa. Vastaajista yli puolet (n=36) oli tehnyt vähintään yhden lastensuojeluilmoituksen varhaiskasvatuksessa työskennellessään. Kysyimme vastaajilta myös, kuka organisaatiossa tekee lastensuojeluilmoituksen ja vastaukset jakaantuivat melko tasaisesti (Kuvio 7). Vastaajista 18 vastasi, että ilmoituksen tekee esihenkilö / päiväkodin johtaja, 23 kertoi, että lapsiryhmän työntekijät tekevät ilmoituksen tiiminä ja 23 vastasi, että ilmoituksen tekee henkilö, jolla huoli on herännyt.



Kuvio 7. Vastaajien organisaatioissa lastensuojeluilmoituksia tekevät henkilöt.

6.2 Vastaajien kokemukset lastensuojelullisista tilanteista

Yksi kysymyspatteristoistamme käsitteli vastaajien kokemaa osaamista lastensuojelullisessa tilanteessa, ja tarvitsevatko he mielestään lisää koulutusta aiheeseen liittyen. Vastaajat kokivat osaamisensa melko hyväksi (Taulukko 1). Kaikissa väittämässä keskiarvot olivat lähellä neljää, eli suurin osa vastauksista oli joko "samaa mieltä" tai "täysin samaa mieltä". Korkein keskiarvo ($ka=4,0$, $kh=0,88$) oli kuitenkin väittämässä "tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lastensuojelun prosessin kulusta". Toiseksi suurin keskiarvo ($ka=3,9$, $kh=1,00$) oli väittämässä "tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lasten kaltoinkohtelusta ja sen eri muodoista." Kolmanneksi korkein keskiarvo ($ka=3,8$, $kh=0,96$) oli väittämässä "tiedän, keneen otan yhteyttä lapseen kohdistuvan väkivaltatilanteen tultua ilmi." Pienin keskiarvo ($ka=3,2$, $kh=1,09$) tuli väittämään "tiedän, miten lastensuojelun prosessi etenee." Vastaajat kokevat, että heillä on osaamista lastensuojeluun liittyvissä asioissa, mutta he kokevat silti tarvitsevansa aiheeseen lisää koulutusta. Kaikki aiheeseen liittyvät kysymykset keskiarvoineen ovat nähtävissä taulukossa yksi. Riippumattomien ryhmien t-testillä, merkitsevyytasolla $p<0,05$ mitattuna, korkeintaan kymmenen vuotta työskennelleiden vastaajien ja yli kymmenen vuotta työskennelleiden vastaajien keskiarvojen välillä ei ollut tilastollista eroavaisuutta ($t(64)=-0,956$, $p=0,343$).

Taulukko 1. Vastaajien kokemus osaamisestaan lastensuojelullisessa tilanteessa. (As-teikko 1–5: 1=täysin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

	n	ka	kh
Minulla on riittävästi tietoa, kuinka toimia, jos lapsesta herää huoli.	64	3,7	0,99
Osaan tehdä lastensuojeluilmoituksen.	64	3,6	1,12
Tiedän, keneen otan yhteyttä lapseen kohdistuvan väkivaltatilanteen tultua ilmi.	64	3,8	0,96
Tiedän, miten lastensuojelun prosessi etenee.	64	3,2	1,09
Tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lastensuojelun prosessin kulusta.	64	4,0	0,88
Tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lasten kaltoinkohtelusta ja sen eri muodoista	64	3,9	1,00
Tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä	64	3,6	1,13

Seuraavaksi kysyimme vastaajilta, kehen he ottavat yhteyttä, kun havaitsevat lapsen kokeneen väkivaltaa (Kuvio 8). Tähän kysymykseen pystyi valitsemaan monta vaihtoehtoa. Eniten tällaisessa tilanteessa otetaan yhteyttä esihenkilöön, tämä vaihtoehto oli valittu 63 kertaa. Seuraavaksi eniten otetaan yhteyttä lastensuojeluun, se on valittu 44 kertaa. Työkaveria konsultoidaan melko paljon, se on valittu 38 kertaa. Yhteyttä otetaan suoraan myös lapsen huoltajaan ja poliisiin, molemmat vaihtoehdot on valittu 22 kertaa. Muu, mikä -kenttään on tullut neljä vastausta, siellä mainitaan yhteydenotto lastensuojelun konsultaatioon.



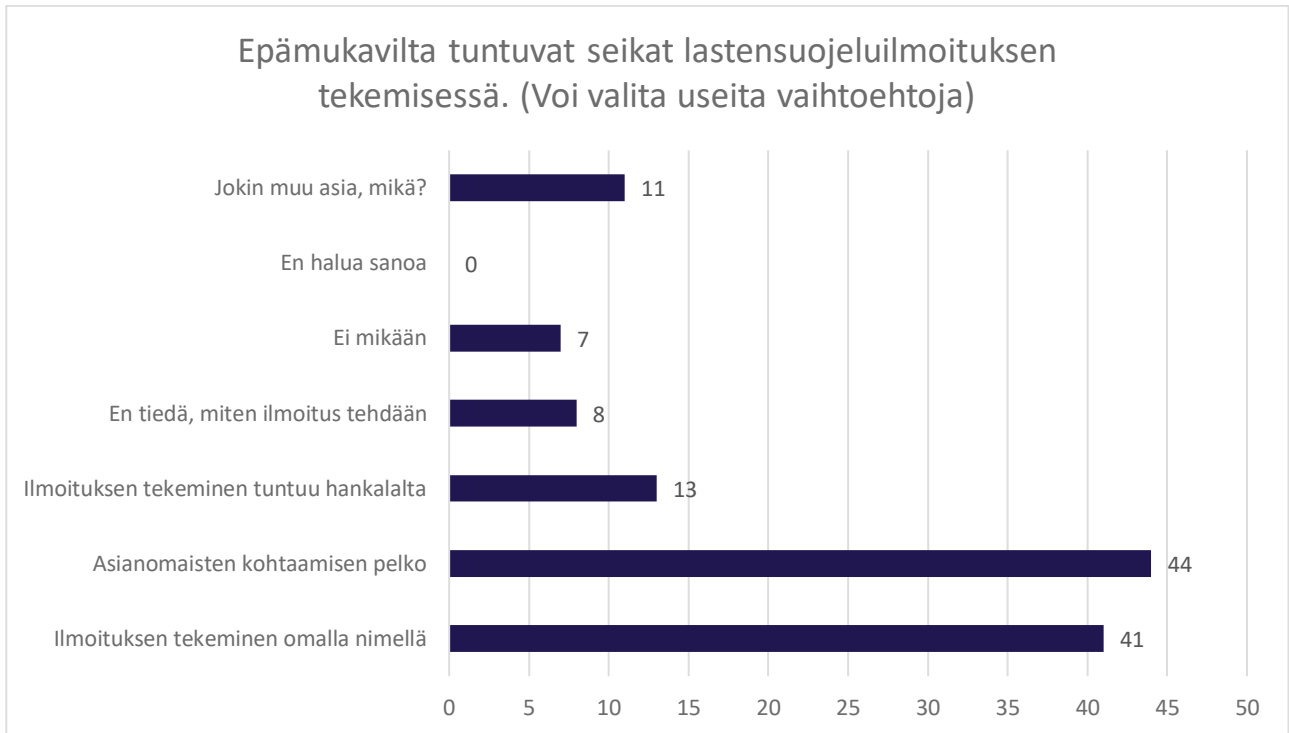
Kuvio 8. Tahot, joihin vastaajat ottavat yhteyttä, kun ovat huomanneet lapsen kokeneen väkivaltaa.

Seuraava kysymyspatteristomme liittyi lastensuojelun prosessiin ja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen (Taulukko 2). Halusimme tietää, kuinka usein vastaajat kohtaavat tilanteita, joissa ovat joutuneet mukaan lastensuojelun prosessiin. Lähes kaikki keskiarvot jäivät alle kaksi, joka tarkoittaa sitä, että eniten vastattiin, "en koskaan" tai "harvemmin kuin kerran vuodessa". Suurin keskiarvo ($ka=2,4$, $kh=0,75$) oli väittämässä "olen kohdannut työssäni tilanteen, jossa lapsesta on herännyt lastensuojelullinen huoli". Pienin keskiarvo taas oli väittämässä "olen ollut lapsen kanssa poliisin kuulustelussa lastensuojelulliseen tilanteeseen liittyen" ($ka=1,0$, $kh=0,00$), eli kukaan vastaajista ei ole ollut tällaisessa tilanteessa. Kaikki väittämät keskiarvoineen löytyvät taulukosta kaksi. Poliisin kuulusteluihin liittyvä kysymys jätettiin pois patteristosta luodussa summamuuttujassa, ja riippumattomien ryhmien t-testi merkitsevyydestä $p<0,05$ tehtiin muista kysymyksistä luodulle summamuuttujalle. Korkeintaan kymmenen vuotta työskennelleiden ja yli kymmenen vuotta työskennelleiden vastaajien keskiarvojen välillä ei löytynyt tilastollista eroavaisuutta ($t(64)=0,547$, $p=0,587$).

Taulukko 2. Vastaajien osallistuminen lastensuojelun prosessiin sekä lastensuojeluilmoituksen tekeminen. (Asteikko 1–5: 1=en koskaan, 2=harvemmin, kuin kerran vuodessa, 3=joka vuosi, 4=kuukausittain, 5=viikoittain).

	n	ka	kh
Olen kohdannut työssäni tilanteen, jossa lapsesta on herännyt lastensuojelullinen huoli.	64	2,4	0,75
Olen joutunut työssäni tilanteeseen, jonka jälkeen olen jäänyt miettimään, olisiko lastensuojeluilmoitus pitänyt tehdä, vaikka sitä ei ole tehty	64	1,9	0,81
Olen ollut mukana lasta koskevassa lastensuojelun prosessissa	64	1,8	0,71
Olen ollut lapsen kanssa poliisin kuulustelussa lastensuojelulliseen tilanteeseen liittyen	64	1,0	0,00
Olen tehnyt yhteistyötä lastensuojeluviranomaisten kanssa. (esim. konsultoinut asiasta ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä)	64	1,7	0,73

Toiseksi viimeisessä kysymyksessä kysyimme, onko lastensuojeluilmoituksen tekemisessä seikkoja, jotka tuntuvat epämukavilta (Kuvio 9). Tähänkin kysymykseen pystyi valitsemaan usean vaihtoehdon. Eniten vastauksia tuli vaihtoehtoihin asianomaisen kohtaamisen pelko (n=44), sekä ilmoituksen tekeminen omalla nimellä (n=41). Kysymykseen saatiin myös avoimia vastauksia, joissa korostui pelko, että huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö vaikeutuu. Yhdessä vastauksessa nousi esiin myös pelko mahdollisesta kostosta liittyen omiin lapsiin, jos ilmoituksen tekee omalla nimellään. Vastauksissa mainittiin myös lastensuojeluprosessin epäselvyys.



Kuvio 9. Epämukavilta tuntuvat asiat lastensuojeluilmoitusten tekemisessä.

Viimeisessä kysymyksessä kysimme, oliko vastaajilla jotain muuta aiheeseen liittyvää sanottavaa. Vastauksia tuli yhteensä yksitoista. Useassa vastauksessa ilmeni vastaajien kokemus lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön puutteellisuudesta. Seuraavaksi esitellään muutamia suoria lainauksia, joita vastaajat kirjoittivat.

Tiedotus lastensuojelusta varhaiskasvatukseen on heikkoa. Meiltä kyllä pyydetään tietoa ja lausuntoa lapsesta, mutta emme saa tietoa, miksi lausuntoa pyydetään. Ymmärrän toki, että laki estää sen, mutta se vaikuttaa” kun emme tiedä asiasta tai sen etenemisestä ja huoltajat eivät siitä meille yleensä kerro.

Aihe koettiin vastaajien kommentoissa tärkeäksi ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä lastensuojelun kanssa toivottiin lisää. Vastauksissa pohdittiin myös, onko kaikilla varhaiskasvattajilla oikeanlainen ymmärrys omasta vastuusta ja velvollisuudesta ilmoituksen tekemisen suhteen.

Toivoisin avoimuutta ja ”yhteen hiileen puhaltamista” lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen suhteen – vaikka yhteisiä palaverieja perheiden kanssa.

Yhteistyötä ja avoimuutta varhaiskasvatuksen ja sosiaalihuollon kanssa saisi olla enemmän.

Yhtenä tutkimuskysymyksenämme oli, onko pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia vastausten suhteen. Jaoimme vastaajat kahteen ryhmään (korkeintaan kymmenen vuotta työskennelleet ja yli kymmenen vuotta työskennelleet), joihin molempiin tuli vastaajia 32. Tutkimuksen tulosten pohjalta meille selvisi, että yli kymmenen vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleet olivat osallistuneet aiheitamme käsitteleviin koulutuksiin todennäköisemmin kuin alle kymmenen vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleet. Yli kymmenen vuotta työskennelleistä vastaajista suurin osa (n=23) on tehnyt uransa aikaan vähintään yhden lastensuojeluilmoituksen, kun taas alle kymmenen vuotta työskennelleistä suurin osa (n=19) eivät olleet tehneet lastensuojeluilmoitusta koskaan uransa aikana. Muiden kysymysten osalta enemmän ja vähemmän työskennelleet vastaajat eivät eronneet merkittävästi toisistaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamisesta ja tietoisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, eli ilmoitusvelvollisuudesta, säädetään lastensuojelulain (417/2007) luvun viisi pykälässä 25. Tavoitteenamme oli myös selvittää, millaista osaamista varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojeluilmoituksen tekemisessä ja kokevatko he tarvitsevansa lisää koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Lisäksi halusimme selvittää, onko pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien välillä eroavaisuuksia vastausten suhteen.

Opinnäytetyössä tekemämme tutkimuksen perusteella selvisi, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokivat osaavansa toimia melko hyvin lastensuojelullisissa tilanteissa. Esimerkiksi kysymykseen ”osaan tehdä lastensuojeluilmoituksen”, 21 vastaajaa oli vastannut ”samaa mieltä” ja 16 vastaajaa ”täysin samaa mieltä”. Tämä on yhteensä yli puolet kaikista vastaajista (n=64). Kysymykseen oli vastattu kuitenkin kaksi kertaa myös ”täysin eri mieltä” ja 10 kertaa ”eri mieltä”, eli vastaajien joukossa oli myös niitä, jotka eivät koe osaavansa lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Myös väittämään ”tiedän, miten lastensuojelun prosessi etenee”, lähes puolet vastaajista (n=30) oli valinnut vaihtoehdon ”samaa mieltä” tai ”täysin samaa mieltä”. Mutta kolme vastaajaa oli valinnut tähän myös vaihtoehdon ”täysin eri mieltä” ja 18 vastaajaa vaihtoehdon ”eri mieltä”. Hajontaa vastaajien välillä siis oli hieman. Suurin osa vastaajista koki myös tarvitsevansa lisää tietoa ja koulutusta lastensuojelun prosessin kulusta (n=50), vaikka noin puolet vastaajista kertoi jo tietävät prosessin etenemisestä, lasten kaltoinkohtelusta ja sen eri muodoista (n=47) sekä myös lastensuojeluilmoituksen tekemisestä (n=42), vaikka suuri osa olikin ilmoittanut osaavansa sen jo tehdä. Tämä vahvistaa ennakoijastamme siitä, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset voisivat hyötyä lisäkoulutustautumisesta lastensuojeluasioihin liittyen.

Havaitessaan lapsen kokeneen väkivaltaa (lapsi kertoo tapahtuneesta tai lapsessa on ulkoisen väkivallan merkkejä), suurin osa vastaajista on vastannut ottavansa yhteyttä esihenkilöön. Seuraavaksi eniten vastaajat vastasivat olevansa yhteydessä lastensuojeluun. Kolmanneksi eniten vastaajat kertoivat olevansa yhteydessä työkaveriin. Osa vastaajista olisi myös

yhteydessä lapsen huoltajaan tai poliisiin. Velvollisuus ilmoittaa poliisille on aina siinä tapauksessa, että epäillään lapsen jo kohdistunutta seksuaalirikosta tai esimerkiksi pahoinpitelyä (OPH, i.a.-c; Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Epäilyksestä, että lapsi saattaa joutua väkivallan kohteeksi on salassapitosäädösten estämättä oikeus ilmoittaa poliisille aina, eikä se saa jäädä tekemättä siksi, ettei sitä ole laissa säädetty ehdottomaan muotoon (HaVM 41/2014 vp; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 23 §; Varhaiskasvatuslaki 580/2018, 41 §). Epäiltäessä lapsen kohdistunutta väkivaltaa, erityisesti jos epäiltynä on lapsen perheenjäsen, tulisi konsultoida poliisia ennen epäilylle kertomista (Helsingin yliopistollinen sairaala, i.a.).

Yli puolet vastaajista on tehnyt työuransa aikana vähintään yhden lastensuojeluilmoituksen, ja ilmoituksen tekijöissä korostui yli kymmenen vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleiden vastaukset. Kaikista kyselyyn vastanneista (n=64) neljäkymmentäkaksi on jäänyt joskus miettimään, olisiko lastensuojeluilmoitus pitänyt tehdä, vaikka sitä ei ole tehty. Tämä on yli puolet kaikista vastaajista, ja olisikin mielenkiintoista tehdä jatkotutkimusta siitä, mistä tämä johtuu. Vastaajien mielestä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyviä epämukavia seikkoja olivat muun muassa asianomaisen kohtaamisen pelko, ilmoituksen tekeminen omalla nimellä, ja pelko siitä, että huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö vaikeutuu. Tulos vastaa esimerkiksi Erikssonin ja Arnkilin (2012, s. 23) oppaassa todettuja asioita. Vastaajista 23 vastasi, että organisaatiossa tehdään lastensuojeluilmoitukset tiiminä, 23 mielestä ilmoituksen tekee henkilö, jolle huoli on herännyt, ja 18 vastasi, että ilmoituksen tekee esihenkilö tai päiväkodin johtaja. Kuitenkin lastensuojelulain (417/2007, 25 §) mukaan ilmoituksen tekemisen velvollisuus on henkilökohtainen, eli tekeminen kuuluu aina sille henkilölle, jolla huoli lapsesta tai perheen tilanteesta on herännyt, eikä sen tekemistä tule delegoida kenellekään muulle, esimerkiksi omalle esihenkilölle. Lakiin on myös määriteltä, että ilmoitus on tehtävä viipymättä ja salassapitosäädösten estämättä.

Pitkään varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja lyhyemmän aikaa työskennelleiden vastaajien tilastollisia eroavaisuuksia tutkimme kahden likert-asteikollisen kysymyksen osalta. Näistä kysymyksistä muodostetuille summamuuttujille teimme riippumattomien ryhmien t-testit. T-testillä mitataan kahden ryhmän välisiä keskiarvoja ja se on pätevä silloin, kun vastaajia on yli 20 (Metsämuuronen, 2017b, s. 78). Testit osoittivat, että kahden ryhmän, korkeintaan kymmenen vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleiden ja yli kymmenen vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleiden, keskiarvot eivät eronneet tilastollisesti merkittävästi

toisistaan. Muiden kysymysten osalta analysoimme vastaukset myös saman ryhmäjaon perusteella. Pieniä eroavaisuuksia löysimme muun muassa siinä, että pidemmän aikaa varhaiskasvatuksessa työskennelleet olivat tehneet uransa aikana todennäköisemmin vähintään yhden lastensuojeluilmoituksen. Yli kymmenen vuotta työskennelleet olivat myös osallistuneet tutkimuksen aiheita käsitteleviin koulutuksiin työuransa aikana useammin kuin alle kymmenen vuotta työskennelleet. Muiden kysymysten osalta eroa vastausten suhteen ei merkittävästi ollut.

Viimeisenä tutkimuksessamme oli avoin kysymys, johon sai halutessaan kertoa vapaamuotoisesti aiheeseen liittyvää asiaa. Vastauksia tuli melko paljon, ja niissä korostui vastaajien kokemus varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön puutteellisuudesta. Vastauksissa toivottiin yhteistyön vahvistuvan. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 7 §) määritellään, että varhaiskasvatuksen tulee tarpeen vaatiessa toimia monialaisessa yhteistyössä tarvittavien tahojen, kuten lastensuojelun kanssa. Myös Toros ym. (2021, s. 996) painottavat varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön merkittävyyttä. Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä toimenpidesuunnitelman vuosille 2020–2025, jossa yhtenä tärkeänä keinona nähdään monialaisen yhteistyön vaade (Mäkelä ym., 2019, s. 125).

7.2 Pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamisesta ja tietoisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Mielestämme opinnäytetyön tuloksia tarkastelemalla tietoisuus aiheen tiimoilta lisääntyy. Onnistuimme saamaan myös kohtuullisen määrän vastauksia luomalla kyselylomakkeen, joka näytti helposti täytettävältä ja ulkoasultaan siistiltä. Tämä on Hirsjärven ym. (2009, s. 204) mukaan tärkeä osa hyvää kyselylomaketta. Kyselylomake oli myös standardoitu, mikä tarkoitti sitä, että kaikilta vastaajilta kysyttiin samat kysymykset täysin samalla tavalla (mts. 193). Tämän johdosta onnistuimme aineiston keräämisessä ja saimme vastauksia kohtuullisesti. Toisaalta emme tienneet kohdeyhmämme kokoa, eikä meillä ollut tietoa montako vastausta olisi ollut mahdollista saada yhteensä. Kyselylomakkeellamme kaikki kysymykset, viimeistä avointa kysymystä lukuun ottamatta, olimme tehneet niin, että niihin oli pakko vastata. Teimme tämän siksi, koska halusimme varmistaa, että saamme tarpeellisen määrän analysoitavaa aineistoa. Toisaalta tämä menetelmä saattoi vaikuttaa vastaajien määrään. Opinnäytetyön aihe on monenlaisia tunteita herättävä ja kyselyyn vastaaminen saattoi olla monelle vaikeaa. Siksi saattoi käydä niin, että

jos kysymys oli vaikea, vastaaja jätti koko kyselyyn vastaamisen kesken, koska melkein jokainen kysymys oli pakollinen. Osaan kysymyksistä sai myös valita useamman vaihtoehdon. Esimerkiksi kysymykseen, keneen otat yhteyttä, kun havaitset lapsen kokeneen väkivaltaa. Aluksi mietimme, että tämä oli huono asia, koska vastaukset hajaantuivat vaihtoehtojen välillä ja ajattelimme, että emme saaneet todenmukaista mielipidettä vastaajilta. Pohdittuamme asiaa yhteisesti opinnäytetyön seminaarissa, tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että tämä oli hyvä asia, koska jos vaihtoehtoista olisi saanut valita vain yhden, olisivat vastaajat suuremmalla todennäköisyydellä valinneet vain sen turvallisimman vaihtoehdon, jonka oletetaan olevan niin sanotusti oikea vastaus.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen perustuu lastensuojelulaissa (417/2007, 25 §) mainittuun ilmoitusvelvollisuuteen. Ilmoitusvelvollisia ovat muun muassa opetustoimen, nuorisotoimen, seurakunnan, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksessa olevat (Räty, 2019, s. 205). Lastensuojeluilmoituksen tavoitteena on saattaa lasta koskeva asia sosiaalihuollon piiriin, mutta myös tuottaa tietoa lapsen kokonaistilanteesta (Saastamoinen, 2016b, s. 127). Tavoitteenamme oli selvittää, millaista osaamista varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojeluilmoituksen tekemisessä sekä kokevatko he tarvitsevansa lisää koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Varhaiskasvatuksessa voidaan antaa niin kutsuttua ehkäisevää lastensuojelua, jonka tarkoituksena on lastensuojelun käsikirjan (THL, i.a.) mukaan lapsen ja perheen erityinen tukeminen kunnan palveluiden piirissä. Käsikirjan mukaan kuntien vastuulla on muu kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa annettava ehkäisevä lastensuojelu, johon kuuluu esimerkiksi juuri varhaiskasvatuksessa annettava tuki ja erityinen tuki. Keskiarvallisesti vastaajat kokivat osaavansa tehdä lastensuojeluilmoituksen ja tietävänsä, mitä tehdä, kun lapsesta herää huoli, vaikka kokivatkin tarvitsevansa lisää tietoa aiheeseen liittyen. Vastaajat myös kokivat tietävänsä kehen pitää ottaa yhteyttä lapseen kohdistuvan väkivaltatilanteen tultua ilmi. Kuitenkin kysymykseen oli valittu 22 kertaa myös, että väkivaltatilanteen ilmetessä oltaisiin yhteydessä lapsen huoltajaan.

Opinnäytetyömme aineisto on kerätty vain kahden kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöitä. Näin ollen tuloksia ei täysin suoraan voida yleistää koskemaan koko varhaiskasvatuskenttää Suomessa. Vaikka vastauksia saimme analysointia ajatellen kohtuullisesti, olisi niitä voinut tulla paljon enemmänkin. Tämän opinnäytetyön tuloksista voidaan kuitenkin päätellä, että varhaiskasvatuksessa olisi selkeä koulutustarve liittyen lastensuojeluun. Tulevaisuudessa samanlaisen tutkimuksen voisi toteuttaa koko Suomen laajuisena. Menetelmänä anonyymi

kysely on mielestämme hyvä, koska aihe herättää tunteita, ja kyselyyn vastaaminen voi olla monelle helpompi tapa osallistua, kuin vaikkapa haastatteluun osallistuminen. Kyselyllä on mahdollista saada myös helpommin isompi määrä vastauksia, jos tarkoituksena on saada määrällistä aineistoa. Toisaalta esimerkiksi ryhmähaastattelu voisi olla myös hyvä vaihtoehto. Tuloksien yleistämistä ajatellen vastauksia pitäisi kysellä myös vielä laajemmin koko Suomen alueella, mikä olisi hyvä jatkotutkimus aiheeseen liittyen. Kyselyä voisi laajentaa koskemaan myös koulumaailmaa, josta saataisi myös kokonaan oma tutkimuksensa. Tätä meille myös ehdotettiin, kun olimme esittelemässä opinnäytetyömme aihetta Barnahus-hankkeen koulutuspäivässä. Aiheemme sai muutenkin tervetulleeseen vastaanoton, josta myös päätelimme sen olevan varsin ajankohtainen.

Aiheen tiimoilta on tehty joitakin opinnäytetöitä eri ammattikorkeakouluissa. Aiheina ovat olleet esimerkiksi yleisesti lastensuojeluilmoitukset varhaiskasvatuksessa (Tuomikanta, 2014), toiminnallinen opinnäytetyö lastensuojeluilmoitusten tekemisestä kohdatessa kaltoinkohdeltuja lapsia varhaiskasvatuksessa (Malaska & Siltavuori, 2022), sekä opinnäytetyö, jossa tutkittiin varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuuden tunnistamisesta (Aarnio, 2022). Löysimme myös tutkimuksen, jossa tutkittiin lapsiin kohdistuvan väkivallan ja hyväksikäytön tunnistamista, rikosprosessia ja yhteistyötä viranomaisien kesken (Humpi & Ellonen, 2010). Lastensuojeluilmoitusten tekemisestä varhaiskasvatuksessa emme löytäneet ainoatakaan opinnäytetöiden ulkopuolisia tutkimuksia. Pääasiassa löytämämme aihetta käsittelevät tutkimukset oli myös toteutettu laadullisilla menetelmillä, jolloin määrällisen tutkimuksen tekeminen myös tulevaisuudessa voisi antaa mielenkiintoisia tuloksia.

Tuloksista selvisi, että suurin osa vastaajista ei ollut koskaan osallistunut koulutukseen liittyen opinnäytetyömme aiheisiin, ja kokivat tarvitsevansa lisää koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, lastensuojelun prosessiin sekä lasten kaltoinkohteluun ja sen eri muotoihin liittyen. Opinnäytetyömme tuloksia voidaan siis hyödyntää kehittämällä näihin aiheisiin liittyvää koulutusta, erityisesti varhaiskasvatushenkilöstölle.

Toros ym. (2021, s. 996) korostavat varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisen yhteistyön merkittävyyttä lastensuojelun toteutumisessa. Myös Aranevan (2022, s. 207) mukaan varhaiskasvatus on erittäin tärkeässä roolissa lapsen suojelussa. Kuitenkin useassa opinnäytetyössä esille nostamassamme tutkimuksessa, joissa tutkitaan monialaisen yhteistyön merkittävyyttä lastensuojeluun liittyen, mainitaan varhaiskasvatus vain melko pintapuolisesti ja

ohimennen. Se jättää meidät pohtimaan, nähdäänkö ja ymmärretäänkö varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvattajien merkityksellisyys lasten hyvinvoinnin toteuttajina, edistäjinä, ja pahoinvoinnin ennalta ehkäisijöinä, ja onko sen koko potentiaali käytössä. Hietamäen ym. (2017, s. 426) mukaan tarkastelluissa lastensuojeluilmoitustapauksissa moniammatillinen yhteistyö oli usein vähäistä ja luonteeltaan epävakaa. Opinnäytetyömme ei varsinaisesti liittynyt monialaiseen yhteistyöhön, mutta yllättäen se kuitenkin nousi esille melko vahvastikin. Opinnäytetyössämme viimeisenä oli avoin kysymys, johon sai halutessaan kertoa vapaamuotoisesti aiheeseen liittyvää asiaa. Vastauksia tuli melko paljon, ja niissä korostui vastaajien kokemus varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön puutteellisuudesta, joka näyttää tukevan Hietamäen ym. (2017, s. 426) tutkimuksen tuloksia. Koemme, että tämä olisikin merkittävä osa-alue, jota tulisi jatkossa edelleen kehittää yhteiskunnassamme.

7.3 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusaineisto kerättiin Webropol-kyselylomakkeella, joka suoritetaan nimettömänä, jolloin emme joudu käsittelemään tutkittavien henkilötietoja. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, s. 7) mukaan Suomessa opinnäytetyönä tehtävien tutkimusten on noudatettava ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen yleisiä eettisiä periaatteita. Yleisiä periaatteita ovat, että tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta, joita ovat muun muassa oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Tutkijan tulee toteuttaa tutkimuksensa niin, ettei siitä aiheudu tutkittavana oleville ihmisille tai yhteisöille merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. Neuvottelukunnan (2019, s. 8) mukaan tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on oikeus vapaaehtoiseen osallistumiseen, eikä osallistumisesta saa syntyä painostuksen tunnetta. Tässäkin opinnäytetyössä vastaaminen oli täysin vapaaehtoista. Osallistujia ei myöskään voinut yksittäisten kysymysten perusteella tunnistaa, emmekä kysyneet vastaajilta tarkkoja henkilötietoja. Myöskään kohteeksi valittuja kahta kuntaa emme missään vaiheessa opinnäytetyötä mainitse. Emme olleet itse yhteydessä vastaajiin, vaan kysely jaettiin kuntien varhaiskasvatusjohtajien kautta. Vastaamisesta muistutettiin vain yhden kerran, koska emme halunneet aiheuttaa painostuksen tunnetta vastaajissa.

Tutkimukseen osallistuvalla tulee tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, s. 8–9) mukaan olla myös mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa, peruuttaa suostumuksensa ja saada tietoa tutkimuksen sisällöstä ja käytännön toteutuksesta sekä selkeä kuva tutkimuksen tavoitteista ja vaikutuksista. Kyselyn alussa oli saatekirje, jossa selitettiin opinnäytetyömme

tarkoitus. Kirjeen lopussa oli molempien tutkijoiden nimet ja sähköpostiosoitteet, joihin kehoitettiin ottamaan yhteyttä, jos tulee minkäänlaista kysyttävää kyselyyn tai opinnäytetyömme aiheeseen liittyen. Kyselyyn vastaamisen sai myös keskeyttää milloin tahansa, jolloin vastaukset eivät keskeneräisinä tallentuneet mihinkään. Vastaajille oli kyselyn alussa linkki tietosuojaselosteeseen. Vastaajille myös kerrottiin, että kaikkia lähetettyjä vastauksia tullaan käyttämään opinnäytetyön tekemisessä, ja että aineisto poistetaan opinnäytetyön valmistuttua. Myös tutkimuslinkin sisältävän sähköpostin liitteenä oli saatekirje, jossa selitettiin, mitä tutkimme ja minkä takia. Kirjassaan tutkimusetiikka Kuula (2011, s. 107) muistuttaa, että osallistumis päätökseen vaikuttaa myös arvio siitä, kuinka kauan kyseinen tutkimus vie aikaa, jolloin se on myös hyvä mainita osallistujille. Kuulan mukaan vasta riittävän informaation varassa osallistujat voivat tehdä vapaaehtoisen päätöksen osallistumisestaan. Kyselylinkin sisältävässä sähköpostin saatekirjeessä oli mainittu myös kyselyn täyttämiseen kuluva arvoitu aika. Näitä kaikkia periaatteita noudattamalla pyrimme toteuttamaan tämän opinnäytetyön aineistonkeruun.

Aaltio ja Puusa (2011, s. 154) kirjoittavat, että luotettavuutta arvioitaessa käsitteitä ovat yleensä validiteetti ja reliabiliteetti. Nämä liitetään useimmiten määrällisen tutkimuksen käsitteiksi. Tämänkin tutkimuksen luotettavuutta kokonaisuudessaan mitataan siis näillä kahdella käsitteellä. Metsämuuronen (2017a, s. 97–98) kertoo, että reliabiliteetilla mitataan usein tutkimuksen toistettavuutta, eli sitä saataisiinko samalla mittarilla samaa ilmiötä useamman kerran mitattaessa samanlaisia tuloksia. Kun halutaan tietää, onko mitattu sitä, mitä on tarkoituskin mitata, puhutaan validiteetin käsitteestä. Validiteetti voidaan jakaa vielä sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin, joista ulkoinen validius tarkastelee sitä, miten yleistettävissä tutkimus on ja sisäinen validius mittaa muun muassa sitä, ovatko tutkimuksessa esitellyt käsitteet teoriaan ja kyseessä olevaan ilmiöön sopivia. Reliabiliteettia voidaan tarkastella kolmella eri tavalla: toistomittauksella, rinnakkaismittauksella tai mittarin sisäistä konsistenssia mittaamalla (mts. 106). Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin mittarin sisäistä konsistenssia, eli yhteneväisyyttä, kyselylomakkeen osioiden välisiä korrelaatioita mittaamalla. Se tehtiin Cronbachin alfa -kertoimia laskemalla. Alfakertoimen arvon pitäisi olla yli 0,6, jotta reliabiliteetti olisi hyvä (Metsämuuronen, 2017a, s. 117). Tässä tutkimuksessa toisen asteikollisen kysymyksen alfakerroin oli 0.753 ja toisen 0.868, kun kolmen viimeisen kysymyksen asteikko käännettiin toisin päin. Reliabiliteetti siis näiden osalta oli todella hyvä. Kaikki laskemamme kertoimet näkyvät liitteessä kaksi. Opinnäytetyömme luotettavuutta lisäsi myös se, että kyselylomake oli

standardoitu, eli kaikilta vastaajilta kysyttiin samat kysymykset samalla tavalla, jolloin myös vastaukset olivat vertailtavissa keskenään.

7.4 Sosionomin kompetenssit

Sosionomin kompetenssit kuvaavat koulutuksesta saatujen valmiuksien vastaavuutta työelämässä. Sosionomin kompetensseja ovat sosiaalialan amk-verkoston (2023) mukaan sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis-, ja yrittäjyysosaaminen.

Sosiaalialan eettinen osaaminen pitää sisällään muun muassa toimimisen ihmis- ja perusoikeussäädösten sekä sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaisesti sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen (Sosiaalialan amk-verkosto, 2023). Eettiset periaatteet toteutuvat opinnäytetyössämme niin, että noudatamme tutkimuseettisiä periaatteita tutkimuksessamme, tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta sekä vapaaehtoisuutta.

Sosiaalialan asiakastyön osaaminen sisältää ammatillisen ja dialogisen vuorovaikutusosaamisen, ja oman toiminnan kriittisen reflektoinnin (Sosiaalialan amk-verkosto, 2023). Se sisältää myös tietoturva- ja suojavaatimukset huomioivan asiakaslähtöisen toteutuksen ja dokumentoinnin digitaalisessa toimintaympäristössä. Olemme luoneet opinnäytetyön tutkimuksen hyvien vuorovaikutussääntöjen mukaisesti, ja koko opinnäytetyön ajan olemme reflektoineet tapaamme käsitellä ja esittää tutkimustuloksia. Opinnäytetyö on myös toteutettu tietosuoja ja tietoturva-asiat huomioon ottaen.

Palvelujärjestelmäosaaminen sisältää kyvyn jäsentää ja analysoida hyvinvointiin ja kestäväan kehitykseen liittyviä haasteita ja tunnistaa niiden vaikutukset sosiaali-, terveys- ja kasvatustalvueluihin (Sosiaalialan amk-verkosto, 2023). Palvelujärjestelmäosaaminen sisältää myös lainsäädännön laajan tuntemuksen. Opinnäytetyössämme olemme jäsentäneet sosiaali- ja kasvatustalvueluihin liittyviä yhteiskunnallisia haasteita, ja pyrkineet tuomaan kehittämisen näkökulmia haastekohtiin. Työmme pohjautuu alan lainsäädäntöön ja olemme myös tuoneet sen selkeästi näkyviin.

Kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen sisältää yksilöiden ja yhteiskunnan osallisuuden edistämisen sekä kykenee jäsentämään eriarvoisuutta, huono-osaisuutta sekä hyvinvointia tuottavia rakenteita (Sosiaalialan amk-verkosto, 2023). Tiedon lisääminen lastensuojelullisiin asioihin liittyen on tärkeä osa huono-osaisuuden ja marginalisoitumisen torjunnassa. Olemme opinnäytetyössämme tuoneet esille lastensuojelun tärkeyttä ja varhaiskasvatuksen liittymistä siihen. Mitä aikaisemmin asioihin puututaan, sitä helpommin ne yleensä saadaan korjattua.

Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sisältää kehittämishankkeiden parissa työskentelyn ja asiakaslähtöisen menetelmien kehittämisen (Sosiaalialan amk-verkosto, 2023). Olemme tehneet opinnäytetyön yhteistyössä kansainvälisen hankkeen kanssa, ja opinnäytetyömme tutkimustulosten pohjalta on mahdollista kehittää koulutusta varhaiskasvatushenkilöstölle esimerkiksi lastensuojelun prosesseihin liittyen.

Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen sisältää sosiaalisesti, eettisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä toimisen monialaisissa tiimeissä ja työyhteisöissä sekä tunnistaa itsensä johtamisen merkityksen (Sosiaalialan amk-verkosto, 2023). Olemme tehneet opinnäytetyötä yrittäjähenkisellä asenteella ja panostaneet jatkuvaan oman asiantuntijuutemme kehittämiseen. Olemme myös tuoneet opinnäytetyössämme ilmi monialaisen yhteistyön merkityksellisyyden.

LÄHTEET

- Aaltio, I., & Puusa, A. (2011). Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa, & P. Juuti (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan* (s. 153–166). JTO.
- Aarnio, L. (2022). *Varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuuden tunnistamisesta*. [AMK-opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022110422037>
- Ahonen, L. (2023). *Tiimin voima varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H., Polvinen, M., Laaksonen, R., Lamberg, K., & Varhaiskasvatuksen lainsäädännön uudistamistyöryhmän alainen valmisteluryhmä. (21.3.2014). *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat: Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12)*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-266-1>
- Araneva, M. (2022). *Lapsen suojeleminen: Toteuttaminen ja päätöksenteko: Käsikirja lapsen asioista päättävälle* (2. p.). Alma Talent.
- Barnahus (i.a.). *Barnahus*. <https://barnahus.fi/>
- Cumming, T., & Wong, S. (2019). Towards a holistic conceptualisation of early childhood educator's work-related well-being. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 20(3), 265–281. <https://doi.org/10.1177/1463949118772573>
- Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M., & Raittila, R. (2022). Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, P. Eerola-Pennanen, & M. Böök (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (3. p., s. 24–36). Vastapaino.
- Eriksson, E., & Arnkil, T. (2012). *Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista* (8. p.). Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Eriksson, P., Nelimarkka, S., Paasivirta, A., Tilli, A., & Yliruka R. (2021). *Koronan vaikutukset lastensuojeluun – osa 2* (Tutkimuksesta tiiviisti 16/2021). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-644-2>
- Fadjukoff, M., Hautamäki, S., Hakala, N., & Ellonen, N. (2023). *Lasta-seula-malli lapsiin kohdistuvien väkivallan rikosepäilyjen selvittämisen välineenä*. Valtioneuvoston kanslia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-087-5>

- Forsell, M., & Kuoppala, T. (16.5.2023). *Lastensuojelu 2022: Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus* (Tilastoraportti 24/2023). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023051544509>
- Hakalehto, S. (2016). Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa S. Hakalehto, & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet lastensuojelussa* (s. 22–57). Kauppakamari.
- Hallintolainkäyttölaki 586/1996. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/199605865>
- Hallintolaki 434/2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain sekä varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:n muuttamisesta, HE 56/2023 vp. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2023/20230056>
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n, potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n, perusopetuslain 40 §:n, taiteen perusopetuksesta annetun lain, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 23 §:n, vapaasta sivistystyöstä annetun lain 21 a §:n, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 43 §:n, lukiolain 32 §:n, yliopistolain 90 a §:n, ammattikorkeakoululain 65 §:n, nuorisolain, pelastuslain 86 §:n ja hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n muuttamisesta, HaVM 41/2014 vp. <https://www.edilex.fi/mt/havm20140041>
- Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelulaiksi, HE 13/1983 vp. <https://www.edilex.fi/he/19830013>
- Heikka, J., Suhonen, K., & Kahila, S. (2022). Pedagogical leadership in early childhood education teachers` work. Teoksessa H. Harju-Luukkainen, J. Kangas, & S. Garvis (toim.), *Finnish early childhood education and care: A multi-theoretical perspective on research and practice* (s. 13–26). Springer International Publishing AG.
- Helander, M. (2016). Ennakollinen lastensuojeluilmoitus syntyvän lapsen terveyden näkökulmasta. Teoksessa S. Hakalehto, & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet lastensuojelussa* (s. 98–133). Kauppakamari.
- Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J., De Neve, J., Akinin, L., & Wang, S. (2023). Happiness and age: Summary. Teoksessa J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs, J. De Neve, L. Akinin, & S. Wang (Toim.), *World happiness report 2024*. University of Oxford: Wellbeing research centre. <https://worldhappiness.report/ed/2024/>
- Helsingin yliopistollinen sairaala. (i.a.). *Kun epäilet lapsen kaltoinkohtelua: Miten toimia, kun epäilet, että asiakkaasi tai potilaasi on kokenut kaltoinkohtelua*. <https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/kun-epailet-lapsen-kaltoinkohtelua#miten-toimia-kun-ep%C3%A4ilet-ett>
- Hietamäki, J., Kusinen, V., Pursi, K., & Rajala, R. (2017). Lastensuojeluilmoitusprosessi moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(4), 417–429. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709078513>

- Hiilamo, H., Merkikukka, M., & Haataja, A. (2018). Long-term educational outcomes of child care arrangements in Finland. *Sage open* 8(2).
<https://doi.org/10.1177/2158244018774823>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (22. p.). Tammi.
- Hoikkala, S., Muinonen, T., Palola, E., Rosberg, J., & Väisänen, A. (16.5.2023). *Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu: Visiovaiheen raportti* (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27). Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1>
- Hujala, A., Taskinen, H., Oksman, E., Kuronen, R., Karttunen, A., & Lammintakanen, J. (2019). Sote-ammattilaisten monialainen yhteistyö: Paljon palveluja tarvitsevat asiakkaat etusijalle. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(5–6), 592–600. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019112744444>
- Humppi, S., & Ellonen, N. (2010). *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö: tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö* (Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40/2010). Theseus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-192-3>
- Inkilä, J. (2015). *Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja varhaisen puuttumisen moniammatillista yhteistyötä kuvaileva malli*. [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Tampere university press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9981-4>
- Inkilä, J., Helminen, M., Aalto, P., & Paavilainen, E. (2016). Moniammatillinen yhteistyö perheen kanssa lasten kaltoinkohtelutilanteissa. *Hoitotiede* 28(3), 204–216
<https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128364/77487>
- Jälkihuollon uudistamistyöryhmä. (27.5.2019). *Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti* (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43). Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4084-0>
- Kannel, L. Kuusiholma-Linnamäki, J. Harju-Luukkainen H., Heiksanen, N. Kuusisto, A., & Kulmala, V. (2023). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. *Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa* (Julkaisut 28:2023).
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_2823_0.pdf
- Karhula, A. (2017). *Life course approaches to intergenerational inequality*. [väitöskirja, Turun yliopisto].
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/144220/AnnalesB448Karhula.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Karila, K. (2016). *Vaikuttava varhaiskasvatus: tilannekatsaus toukokuu 2016*. Opetushallitus.
https://www.opi.fi/sites/default/files/documents/vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf
- Karila, K. (2021). Varhaiskasvatuksen koulutukset osana laajempaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Julkaisussa K. Karila (toim.), *Varhaiskasvatuksen koulutusten*

kehittämishjelma 2021–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-876-2>

Kuula, A. (2011). *Tutkimuseetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys* (2. p.). Vastapaino.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190808>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lamponen, T., Pösö, T., & Burns, K. (2019). Children in immediate danger: Emergency removals in Finnish and Irish child protection. *Child & family social work*, 24(4), 486–493.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12628>

Lapsistrategian koronatyöryhmä. (2020). *Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa: Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta* (Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21). Valtioneuvosto.

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelulaki 683/1983. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1983/19830683>

Leppäkoski, T., Koivuluoma, M., Perälä, S., & Paavilainen, E. (2017). *Moniammatillisen yhteistyön muutokset ja kehittämistarpeet lasten ja nuorten auttamisessa. Yhteiskuntapolitiikka*, 82(2), 200–211. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709058478>

Malaska, M., & Siltavuori, T. (2022). *Lastensuojeluilmoituksen tekeminen havaitessa lapsen kohdistunutta kaltoinkohtelua: viisiosainen videosarja helsinkiläisille varhaiskasvatuksen ammattilaisille*. [AMK-opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu]. Theseus.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022051910454>

Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4: E-kirja: Tutkijalaitos*. International methelp.

Metsämuuronen, J. (2017a). *Essentials of research methods in human sciences: Volume 1, Elementary basics*. Sage Publications.

Metsämuuronen, J. (2017b). *Essentials of research methods in human sciences: Volume 2, Multivariate Analysis*. Sage Publications.

Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M., & Ellonen, N. (2022). *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022: Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022* (sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5). Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Mäkelä, J., Bildjuschkin, K., Laajasalo, T., & Kettunen, H. (26.11.2019). Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V. Nummi, & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus: Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27) (s. 123–138). Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>
- Nivala, E., & Rynänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Gaudeamus.
- Nivala, E., & Rönkkö, S. (2021) Varhaiskasvatuksen sosionomin asiantuntijuus ja sosiaalipedagoginen osaaminen. Teoksessa E. Fonsén, M. Koivula, R. Korhonen, & T. Ukkonen-Mikkola (toim.), *Varhaiskasvatuksen asiantuntijat: Yhteistyössä eteenpäin* (s. 127–146). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Nurhonen, L., Chydenius, H., & Lipponen, L. (2021). *Korona tuli kylään -tutkimushankkeen loppuraportti: Koronakriisin vaikutuksia varhaiskasvatukseen*. Helsingin yliopisto.
- Ojala, M. (2020). *Perusteita ja haasteita varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun alun kehittämiseksi erityisesti lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta*. Helsingin yliopisto. <https://doi.org/10.31885/9789515157782>
- Opetushallitus (OPH) (i.a.-a). *Monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksessa*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus/monialainen-yhteistyo-varhaiskasvatuksessa>
- Opetushallitus (OPH). (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 (Määräykset ja ohjeet 2022:2a)*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Opetushallitus (OPH). (i.a.-b). *Mitä on varhaiskasvatus?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Opetushallitus (OPH). (i.a.-c). *Uhkasta tulee ilmoittaa – opetustoimen henkilöstön ilmoitusvelvollisuudet ja -oikeudet*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/uhkasta-tulee-ilmoittaa-opetustoimen-henkiloston-ilmoitusvelvollisuudet-ja>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287#L3P23>
- Paasivirta, A. (2021). Yhteenvedo ja johtopäätökset. Teoksessa A. Paasivirta (toim.), *Kovemmin käsin: Suomalaisten kasvatusesenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021* (Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisuja 7/2021) (s. 42–45). Lastensuojelun keskusliitto.
- Perhehoitolaki 263/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>

- Pesonen, J. (2020). *Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettiset ohjeet*. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/332852/6a555d2b_ammattieettiset_ohjeet_1.painos_low.pdf?sequence=1
- Pölkki, P., & Vornanen, R. (2016). Role and success of Finnish early childhood education and care in supporting child welfare clients: perspective from parents and professionals. *Early childhood education journal*, 44, 581–594. <https://doi.org/10.1007/s10643-015-0746-x>
- Roos, P., & Salonen, T. (2021). Lastenhoitajan rooli varhaiskasvatuksen ammattilaisten tiimissä. Teoksessa E. Fonsén, M. Koivula, R. Korhonen, & T. Ukkonen-Mikkola (toim.), *Varhaiskasvatuksen asiantuntijat: Yhteistyössä eteenpäin* (s. 107–126). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Räty, T. (2019). *Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen*. Edita.
- Saarinen, A. (2020). *Equality in cognitive learning outcomes: the roles of educational practices*. [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6713-2>
- Saastamoinen, K. (2016a). Lapsen oikeus hyvään ja perusoikeuksia kunnioittavaan sijaishuoltoon lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa S. Hakalehto, & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet lastensuojelussa* (s. 134–165). Kauppakamari.
- Saastamoinen, K. (2016b). *Lapsen suojeleminen: viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyönä: käsikirja arjen toimintaan*. Edita.
- Siimes, U. (2.10.2023). Rajoja - vai rakkautta. *Lapsen maailma*, 82(6), 5. <https://lapsenmaailma.fi/artikkeli/rajoja-vai-rakkautta/>
- Sosiaalialan amk-verkosto. (2023). *Sosionomi amk-tutkinnon kompetenssit*. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Sotkanet. (i.a.). *Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä (THL) (ind. 1085)*. Valitut muuttajat: 2015–2022, koko maa ja yhteensä. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s06PAgA=®ion=s07MBAA=&year=sy5ztjbX0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202309010633>
- Suomen lähi- ja perushoitajaliitto (Super). (i.a.). *Lastenhoitajana varhaiskasvatuksessa. Työtä lasten parhaaksi*. https://www.superliitto.fi/site/assets/files/4599/lastenhoitajana_varhaiskasvatuksessa_2022_web.pdf
- Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

- Suvanto, M., Liinamaa, T., & Ukkonen-Mikkola, T. (2021) Varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen asiantuntijuus ja osaaminen. Teoksessa E. Fonsén, M. Koivula, R. Korhonen, & T. Ukkonen-Mikkola (toim.), *Varhaiskasvatuksen asiantuntijat: Yhteistyössä eteenpäin* (s. 85–106). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Säkkinen, S., & Kuoppala T. (27.9.2021). *Varhaiskasvatus 2020: Varhaiskasvatukseen osallistuneista lapsista enemmistö osallistui kunnan kustantamaan päiväkotitoimintaan* (Tilastoraportti 32/2021). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021092747152>
- Talentia. (i.a.). Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäväkuva. <https://www.talentia.fi/nain-vaikutamme/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (i.a). *Lastensuojelun käsikirja*. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>
- Terävä, J., & Böök, M. (2022). *Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus*. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, P. Eerola-Pennanen, & M. Böök (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (3. p., s. 77–88). Vastapaino.
- Toikko, T., Seppälä, P., Häkkinen, L., & Hietamäki, J. (2023). Family support services buffer the effect of child welfare notifications on child removal. *Child & family social work*, 28(2), 372–382. <https://doi.org/10.1111/cfs.12969>
- Toros, K., Tart, K., & Falch-Eriksen, A. (2021). Collaboration of child protective services and early childhood educators: Enhancing the wellbeing of children in need. *Early childhood education journal*, 49(5), 995–1006. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7794075/>
- Tuomikanta, S. (2014). *Lastensuojeluilmoitukset varhaiskasvatuksessa*. [AMK-opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014111815934>
- Tuononen, M. (11.6.2021). *Varhaiskasvatukseen osallistuminen yleistyy nopeasti Suomessa ja kansainvälisesti*. Tieto & Trendit. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/varhaiskasvatukseen-osallistuminen-yleistyy-nopeasti-suomessa-ja-kansainvalisesti/>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa* (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019).
- Ukkonen-Mikkola, T., Yliniemi, R., Wallin, O., & Kinnunen P. (2021). Kohti muuttuvaa moniammatillisuutta. Teoksessa E. Fonsén, M. Koivula, R. Korhonen, & T. Ukkonen-Mikkola (toim.), *Varhaiskasvatuksen asiantuntijat: Yhteistyössä eteenpäin* (s. 71–84). Suomen varhaiskasvatus ry.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatuslaki 580/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>

Virtanen, J. (2009). *Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos*. Tampere University Press.

Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991.

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

LIITTEET

Liite 1. Webropol-kyselylomake

Liite 2. Cronbachin alfa -kertoimet

Liite 1. Webropol-kyselylomake

Lastensuojeluilmoitukset varhaiskasvatuksessa

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn!

Kyselyn tarkoituksena on kerätä tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamisesta ja tietämyksestä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja lastensuojelun prosessista. Vastausten perusteella pystytään selvittämään, olisiko tarvetta kehittää ja järjestää koulutuksia aiheeseen liittyen.

Kyselyn vastauksia käytetään Seinäjoen ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tekemiseen. Vastaukset ovat täysin nimettömiä, eikä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa vastausten perusteella. Aineisto poistetaan tutkimuksen valmistuttua.

Vastaamalla hyväksyt, että vastauksiasi käytetään tutkimuksen tekemisessä, sekä alla olevan SeAMKin tietosuojaselosteen.

Kiitos vastauksistanne!

Terveisin,

Annukka Saarinen (annukka.saarinen@seamk.fi) ja Janne Särkinen (janne.sarkinen@seamk.fi)

Mikäli kyselystä herää jotakin kysyttävää, voitte ottaa yhteyttä meihin sähköpostilla!

[Tietosuojaseloste \(SeAMK Webropol\)](#)

1. Millä nimikkeellä työskentelet varhaiskasvatuksessa?*

Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
Varhaiskasvatuksen sosionomi
Varhaiskasvatuksen opettaja
Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Päiväkodin johtaja
Muu, mikä?

2. Sukupuolesi?*

Nainen
Mies
Muu
En halua vastata

3. Minkä ikäinen olet?*

18-25 vuotias
 26-35 vuotias
 36-45 vuotias
 46-55 vuotias
 56-65 vuotias
 yli 65 vuotias

4. Kauanko olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa? Kirjoita vastauksesi täysinä vuosina.*

5. Minkä ikäisten lasten parissa työskentelet?*

0-3 vuotiaat
 3-6 vuotiaat
 Muu, mikä?

6. Vastaa alla olevan asteikon perusteella, oletko osallistunut alla lueteltuja aiheita käsitteleviin koulutuksiin varhaiskasvatuksessa työskentelysi aikana.*

En koskaan

Yhden ker-
 ran

Useammin, kuin yhden kerran

Lastensuojeluilmoituksen tekemistä käsittelevä koulutus

Lastensuojelun prosessia käsittelevä koulutus

Lasten kaltoinkohtelua käsittelevä koulutus

7. Oletko tehnyt varhaiskasvatuksessa työskennellessäsi lastensuojeluilmoituksen (yhden tai useamman)?*

Kyllä
 Ei

8. Kuka organisaatiossasi tekee lastensuojeluilmoituksen?*

Esihenkilö / Päiväkodin johtaja
 Lapsiryhmän työntekijät tiiminä
 Henkilö, jolla huoli on herännyt

9. Seuraavat väittämät liittyvät kokemaasi osaamiseen lastensuojelullisessa tilanteessa. Arvioi väittämiä alla olevan asteikon mukaisesti.*

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Minulla on riittävästi tietoa, kuinka toimia, jos lapsesta herää huoli					
Osaan tehdä lastensuojeluilmoituksen					
Tiedän, keneen otan yhteyttä lapseen kohdistuvan väkivaltatilanteen tultua ilmi					
Tiedän, miten lastensuojelun prosessi etenee					
Tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lastensuojelun prosessin kulusta					
Tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lasten kaltoinkohtelusta ja sen eri muodoista					
Tarvitsen lisää tietoa tai koulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä					

10. Kun havaitset lapsen kokeneen väkivaltaa (lapsi kertoo tapahtuneesta tai lapsessa on selkeitä ulkoisen väkivallan merkkejä) otat yhteyttä: (voit valita useita vaihtoehtoja)*

Lapsen huoltajaan
Lastensuojeluun
Poliisiin
Työkaveriin
Esihenkilöön
Muu, mikä?

11. Tässä kysymyksessä esitetään väittämiä lastensuojelun prosessiin ja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyen. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.*

	En koskaan	Harvemmin, kuin ker- ran vuodessa	Joka vuosi	Kuu- kausit- tain	Viikottain
Olen kohdannut työssäni tilanteen, jossa lapsesta on herännyt lastensuojelullinen huoli.					

	En koskaan	Harvemmin, kuin ker- ran vuodessa	Joka vuosi	Kuu- kausit- tain	Viikottain
Olen joutunut työssäni tilanteeseen, jonka jälkeen olen jäänyt miettimään, olisiko lastensuojeluilmoitus pitänyt tehdä, vaikka sitä ei ole tehty					
Olen ollut mukana lasta koskevassa lastensuojelun prosessissa					
Olen ollut lapsen kanssa poliisin kuulustelussa lastensuojelulliseen tilanteeseen liittyen					
Olen tehnyt yhteistyötä lastensuojeluviranomaisten kanssa. (esim. konsultoinut asiasta ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä)					

12. Onko lastensuojeluilmoituksen tekemisessä seikkoja, jotka tuntuvat epämukavilta? (voit valita useita vaihtoehtoja)*

Ilmoituksen tekeminen omalla nimellä
 Asianomaisten kohtaamisen pelko
 Ilmoituksen tekeminen tuntuu hankalalta
 En tiedä, miten ilmoitus tehdään
 Ei mikään
 En halua sanoa
 Jokin muu asia, mikä?

13. Onko jotakin muuta kyselyn aiheeseen liittyvää, mitä haluaisit sanoa?

Kiitos vastauksesta!

Liite 2. Cronbachin alfa -kertoimet

Kokemus osaamisesta lastensuojelullisessa tilanteessa (kaikki kysymykset ennen käännettä)

Cronbachin alfa

0,156

kysymysten määrä

7

Kokemus osaamisesta lastensuojelullisessa tilanteessa (kolme viimeistä kysymystä jätetty pois)

Cronbachin alfa

0,829

Kysymysten määrä

4

Kokemus osaamisesta lastensuojelullisessa tilanteessa (Kaikki kysymykset, joista kolme viimeistä asteikko käännettynä)

Cronbachin alfa

0,868

Kysymysten määrä

7

Lastensuojelun prosessit ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Cronbachin alfa

0,753

Kysymysten määrä

4